

PODLESIE REICHAU

JEDNODNIÓWKA, WRZESIEŃ 2014 R.

GMINA LUBACZÓW

WSTĘP

Einführung

Wykształconym przez ostatnie stulecia wiełokulturowym krajobrazie gminy Lubaczów szczególnie miejsce zajmuje miejscowości Podlesie, dawniej Reichau. Osada założona w końcu XVIII w. w ramach tzw. kolonizacji józefińskiej dziś funkcjonuje jako wieś sołecka. Jej wyjątkową cechą jest praktycznie nie zmieniony od powstania układ przestrzenny z zachowanymi, dzięki dbałości mieszkańców, wieloma budynkami mieszkalnymi i gospodarczymi, charakterystycznymi dla zabudowy niemieckich osad.

Jednak w materialnym dziedzictwie miejscowości wyróżniają się przede wszystkim obiekty, które dla tamtej wspólnoty miały i dla obecnych mieszkańców mają podstawowe znaczenie tj. zbor (dziś kościół filialny parafii Basznia Dolna), dom Pastora (dziś Centrum Edukacyjno - Kulturalne „Pastorówka”), Dom Ludowy (przeznaczony na mieszkania komunalne) oraz cmentarz.

Każdy z nich, dzięki staraniom pojedynczych osób, parafii oraz naszego samorządu otrzymał „nowe życie” – by nadal służyć mieszkańcom, sąsiadom, gościom.

Szczególnego znaczenia w obszarze ratowania dziedzictwa kulturowego Podlesia nabiera współpraca z partnerami z Niemiec, głównie z rodziną Iben, Metzger. Odzwierciedla się ona w wielomiesięcznych staraniach o renowację miejscowego cmentarza ewangelickiego. Szczęśliwe zakończenie prac wieńczy wspólna organizacja uroczystości jego poświęcenia w dniu 20.09.2014 r.

Wyrażając słowa wdzięczności, wszystkim, którzy w tym dziele mają swój nawet najmniejszy udział, pragnę szczególnie podziękować za wsparcie i pomoc rodzinom dawnych mieszkańców Reichau, Podkarpackiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków oraz Stowarzyszeniu „Magurycz” – wykonawcy prac renowacyjnych.

Niech ta piękna współpraca będzie hołdem dla wspólnej historii, dorobku materialnego i dziedzictwa kulturowego Niemców i Polaków, dawnych mieszkańców Reichau i Baszni. Niech umacnia przyjaźń dla wspólnego dobra, na wzór tej z przeszłości – pełnej szacunku dla odrębności, tradycji, zwyczajów, języka czy religii. Jedynie przyjaźń oparta na poszukiwaniu dobra ma charakter trwałym i godnym jest swego miana. Polacy i Niemcy zaś, świadomi wspólnego dziedzictwa oraz własnej roli i odpowiedzialności powinni przede wszystkim budować lepszą przyszłość, tą we wspólnej Europie – jako partnerzy, sąsiedzi i przyjaciele. ■

Wójt Gminy Lubaczów
Wiesław Kapel

Bürgermeister
der Lubaczów Gemeinde
Wiesław Kapel

Unter dem multikulturellen, über Jahrhunderte gestalteten Erbe der Lubaczów Gemeinde spielt Podlesie (historischer Name Reichau) eine besondere Rolle.

Ende des 18. Jahrhunderts gegründete Kolonie funktioniert heute als ein Dorf. Charakteristisch für das Dorf ist seine, von der Gründung an eigentlich ungeänderte, Form. Dank den Einwohnern wurden viele Wohn- und Wirtschaftsgebäude, die für die deutschen Kolonien typisch waren, bis heute bewahrt.

Unter diesen Gebäuden gibt es zwei, die große Bedeutung für die ehemaligen Ansiedler hatten und für die heutigen Einwohner immer noch haben. Es geht um die ehemalige evangelische Kirche – heute Filialkirche der Kirchengemeinde in Basznia Dolna, das ehemalige Pfarrhaus – heute „Bildungs- und Kulturzentrum „Pastorówka“, das Volkshaus (für kommunale Wohnungen bestimmt) und den Friedhof.

Dank Bemühungen einzelner Personen, der Kirchengemeinde und der lokalen Behörde haben diese Gebäude und Orte ihr „neues Leben“ bekommen, um den Einwohnern, Nachbarn und Gästen weiter zu dienen.

Eine besondere Bedeutung im Bereich der Rettung des kulturellen Erbes von Podlesie hat die Zusammenarbeit mit unseren Partnern aus Deutschland, vor allem mit Familien Iben und Metzger. Monatelange Bemühungen um Renovierung des evangelischen Friedhofs werden mit gemeinsamer Vorbereitung der feierlichen Friedhofsweihe am 20. September 2014 glücklich beendet.

Ich bedanke mich herzlich bei allen, die sich an diesem Unternehmen beteiligt haben. Vor allem bin ich den Familien der ehemaligen Einwohner von Podlesie für ihre Hilfe und Unterstützung sehr dankbar. Ich bedanke mich auch bei der Vorkarpatendenkmalfpflegerin und dem Magurycz-Verein, der die Renovierungsarbeiten durchgeführt hat.

Diese erfolgreiche Zusammenarbeit ist unsere Ehre für unsere gemeinsame Geschichte, für den materiellen und immateriellen Nachlass der Deutschen und der Polen – der ehemaligen Einwohner von Reichau und Basznia. Sie soll auch unsere Freundschaft für das Gemeinwohl stärken, nach dem Beispiel unserer Vorfahren, die ihre Kultur-, Sprach- und Religionsunterschiede geschätzt haben.

Polen und Deutschen, die sich des gemeinsamen Erbes bewusst sind, sollen bessere Zukunft im vereinigten Europa als Partner, Nachbarn und Freunde bauen. ■

autor TOMASZ RÓG

KOLONIZACJA JÓZEFIŃSKA W REJONIE LUBACZOWA

DIE JOSEPHINISCHE KOLONISATION IM KREIS LUBACZÓW

POCZĄTKI NIEMIECKIEGO OSADNICTWA W GALICJI

Niemiecka planowa akcja osadnicza w Galicji, zwana kolonizacją józefińską, związana była z cesarzem austriackim Józefem II, który w latach 1782 – 1790 podjął działania zmierzające do osiedlenia na tych terenach ludności niemieckojęzycznej. Celem kolonizacji było ożywienie gospodarki galicyjskiej i podniesienie poziomu kultury rolnej na wsi.

Podstawę prawną osadnictwa niemieckiego stanowił patent cesarski z 17 września 1781 r. dopuszczający – obok prowadzonej już wcześniej przez matkę Józefa II, cesarzową Marię Teresę, kolonizacji rzemieślniczej i kupieckiej w miastach – osiedlanie się rolników na terenach wiejskich. Uzupełnieniem tego aktu prawnego był patent tolerancyjny z 11 listopada 1781 r. umożliwiający udział protestantów w akcji osadniczej. Wcześniej osadnikami mogła być jedynie ludność rzymskokatolicka. ►

ANFANGSGRÜNDE DER DEUTSCHEN KOLONISATION IN GALIZIEN

Die deutsche planmäßige Kolonisationsaktion in Galizien (die josephinische Kolonisation genannt) war mit dem österreichischen Kaiser Joseph II. verbunden. Der Kaiser ergriff in Jahren 1782 – 1790 Maßnahmen, die zur Kolonisation dieser Gebiete von deutschsprachiger Bevölkerung führten. Wirtschaftlicher Aufschwung Galiziens und Erhöhung der Agrarkultur waren ihre Hauptabsichten.

Den Rechtsgrund der Kolonisation bildete das kaiserliche Patent aus dem 17. September 1781, das – neben der schon früher von der Kaiserin Maria Theresia geführter Kolonisation der Handwerker und Kaufleute in den Städten – die Kolonisation der Landwirte auf ländlichen Gebieten erlaubte. Ergänzung dieser Anordnung bildete das Toleranzpatent aus dem 11. November 1781, kraft dessen auch die „Akatholischen“ an der Kolonisation teilnehmen durften. ►

Osadników – pochodzących z różnych krajów Rzeszy Niemieckiej oraz w mniejszym stopniu z Francji, Holandii, Szwajcarii – skierowano do folwarków w tzw. dobrach kameralnych (należących do skarbu państwa dawnych królewskich) i majątków zlikwidowanych klasztorów. W ramach akcji osadniczej w Galicji powstało 139 kolonii rolniczych, gdyż ten typ osadnictwa zdominował całą akcję. Nowe osady założono w cyrkułach (powiatach): Bochnia, Brzeżany, Lwów, Przemyśl, Rzeszów, Sambor, Sanok (Lesko), Nowy Sącz, Stryj, Żółkiew.

NIEMIECKI PORZĄDEK

Według założeń wspomnianej akcji kolonie zorganizowane przez osadników niemieckich miały stanowić wzór dla miejscowej ludności. Takich kolonii zbudowano jednak zaledwie kilka. Przed ich powstaniem opracowywano plan założenia: wytyczano główne ulice, wzdłuż których po obu stronach miały biec rowy i być zasadzone drzewa (najczęściej lipy); w największych koloniach wydzielano z góry plac pod zbór, szkołę, dom gminny, mieszkani dla pastorów i nauczycieli; w osadach katolickich kościołów nie budowano, a ich mieszkańców należeli do najbliższej parafii rzymskokatolickiej.

Domy budowano przeważnie z drewna, kamienia, cegły, w niektórych przypadkach z chrustu i gliny zmieszanej ze słomą. Uzależnione to było od dostępności danego materiału budowlanego. Kryto je słomą, rzadziej gontami. Składały się one z wielkiej izby mieszkalnej, komory, sieni z kuchnią i małej komórki na sprzęt.

Osadom nadawano najczęściej nazwy niemieckie, bądź – dla odróżnienia od miejscowości macierzystej, z której kolonia powstała – dodawano do starej nazwy przyrostek deutsch (np. Deutsch Dąbrówka, Deutsch Smolin). Przy zasiedaniu kierowano się kryterium religijnym; w związku z tym tworzono często osady złożone tylko z katolików lub wyłącznie z protestantów (osobno luteranów, kalwinów, sporadycznie mennonitów), choć były także osady o charakterze mieszanym.

Osadników dzielono na dwie grupy: uprzewilejowanych (posiadaczy majątku w gotówce od 200 do 1000 złotych reńskich) i nieuprzewilejowanych (nie mających większego majątku). Obie grupy musiały być osiedlane w dobrach państwowych i na koszt państwa. Bogaci otrzymywali więcej gruntów, większe zabudowania i liczniejszy inventarz. Koszty akcji osadniczej były bardzo duże, stąd koloniści musieli je spłacać państwu w ratach. Według szacunkowych danych w ramach kolonizacji józefińskiej w Galicji osiedliło się 3249 rodzin (około 14400 osób).

KOLONIE JÓZEFIŃSKIE W REJONIE LUBACZOWA

W ramach rzeczonej kolonizacji w lubaczowskich dobrach kameralnych w 1783 r. powstały następujące osady: Burgau (na gruntach Młodowa), Einsingen (na grun-

Die Kolonisten, die aus verschiedenen Ländern des Deutschen Reiches und weniger aus Frankreich, Holland, der Schweiz stammten, besiedelten Meierhöfe und Gutsgebäude der aufgelösten Klöster in Kamerallherrschaft. Im Rahmen der Kolonisationsaktion in Galizien entstanden 139 Kolonien. Neue Ansiedlungen wurden in folgenden Gerichtsbezirken gegründet: Bochnia, Brzeżany, Lwów, Przemyśl, Rzeszów, Sambor, Sanok (Lesko), Nowy Sącz, Stryj, Żółkiew.

DIE DEUTSCHE ORDNUNG

Gemäß Voraussetzungen der Kolonisationsaktion sollten die von den deutschen Kolonisten gegründeten Ansiedlungen ein Vorbild für die lokale Bevölkerung sein. Es entstanden jedoch nur wenige solche Kolonien. Vor ihrer Gründung wurde ein Plan vorbereitet; die Hauptstraßen wurden markiert, den Straßen entlang sollten beiderseits Gräben verlaufen und Bäume (Linden) eingepflanzt werden. In den größeren Kolonien wurden auch Plätze für evangelische Kirche, Schule, Pfarr- und Lehrerhaus markiert. In den katholischen Ansiedlungen wurden keine Kirchen gebaut und ihre Bewohner gehörten zu der nächsten römisch-katholischen Pfarrgemeinde.

Die Häuser wurden meistens mit Holz, Stein und Ziegel gebaut. Manchmal wurden Reisig und Lehm mit Stroh gemischt als Baumaterial genutzt. Sie wurden am häufigsten mit Stroh, selten mit Schindeln gedeckt. Es gab dort: einen großen Wohnraum, Keller, eine Hausdiele mit Küche und eine kleine Gerätekammer.

Den Kolonien wurden deutsche Namen gegeben oder den vorhandenen Dörfennamen das Adjektiv deutsch zugefügt (z.B. Deutsch Dąbrówka, Deutsch Smolin). Die Ansiedler wurden in zwei Gruppen geteilt: privilegiert (Besitzer vom großen Vermögen) und nicht privilegiert (ohne größeres Vermögen). Sie mussten in Kamerallherrschaft auf Staatskosten angesiedelt werden. Die Kolonisationskosten waren so hoch, dass die Kolonisten sie ratenweise zahlen mussten.

Im Rahmen der josephinischen Kolonisation wurden in Galizien schätzungsweise 3249 Familien (circa 14400 Personen) angesiedelt.

DIE KOLONIEN IM KREIS LUBACZÓW

1783 in Kamerallherrschaft Lubaczów wurden im Rahmen der josephinischen Kolonisation folgende Ansiedlungen angelegt: Burgau, Einsingen, Fehlbach, Felsendorf, Freifeld, Lindenau, Ostrowiec, Reichau, Smolin Kolonia. Zwei Jahre später wurde Deutschbach gegründet. Burgau, Fehlbach und Freifeld waren konfessionell römisch-katholisch, Einsingen, Reichau und Smolin Kolonia – lutherisch, Felsendorf – kalvinisch, Lindenau – kalvinisch und lutherisch, Ostrowiec – römisch-katholisch und lutherisch und Deutschbach – römisch-katholisch und kalvinisch.

Eine der größten Kolonien (Stammkolonie) war Reichau (heutiger Name Podlesie). Sie wurde am linken Rand von Smolinku in der Nähe von Basznia Góra und Huta

tach Dziewiącierza), Fehlbach (na gruntach Kobylnicy Ruskiej), Felsendorf (na gruntach Opaki), Freifeld (na gruntach Źukowa), Lindenau (na gruntach Lipowca), Ostrowiec (na gruntach Lubaczowa), Reichau (na gruntach Baszni), Smolin Kolonia (zwana też Deutsch Smolin, na gruntach Smolina). Dwa lata później założono kolonię Deutschbach na gruntach wsi Brusno Nowe. Spośród nich katolicki charakter miały: Burgau, Fehlbach, Freifeld; luterański: Einsingen, Reichau, Smolin Kolonia; kalwiński: Felsendorf, a mieszany: Lindenau (kalwiński i luterański), Ostrowiec (katolicki i luterański), Deutschbach (katolicki i kalwiński).

Jedną z największych osad było Reichau (obecnie Podlesie), powstałe na lewym brzegu Smolinki w pobliżu Baszni Górznej i Huty Kryształowej. Założyły ją rodziny wyznania luterańskiego, pochodzące z terenu Rzeszy Niemieckiej, wśród których dominowali rolnicy. Użytkowali oni ponad 227 ha ziemi. Liczba ludności systematycznie rosła i w 1789 r. było 21 rodzin. W 1812 r. Reichau zamieszkiwało 109 osób, a w 1880 r. już 194 (w tym 9 Polaków, 15 Ukraińców, 170 Niemców). Od 1838 r. miejscowi protestanci mieli swój zbór parafialny, podlegający superintendenturze lwowskiej. W 1875 r. pastoratowi temu podległy kolonie i miejscowości: Einsingen, Lindenau, Deutschbach, Deutsch Smolin, Felsendorf, Oleszyce, Rehberg (Pyszówka koło Krakowca). Parafia liczyła wówczas 1155 wiernych. W 1856 r. w Reichau wybudowano drewniany dom modlitwy; w tym samym roku obok świątyni wznieziono rozległą pastorówkę. Pierwszym pastorem był Josef Nagy (1838 – 1864), a po nim kolejno: Konrad Karol Horny (1866 – 1870), Paweł Kowala (1870 – 1873), Gustaw Kirner (1875 – 1902), wikary Paweł Boruta (1902 – 1904), Benjamin Gorgon (1904 – 1905), Johann Adam Labsik (1906 – 1915).

Kryształowa gegründet. Ihre Gründer waren Familien lutherischer Konfession, in der Mehrheit Landwirte, die aus dem Gebiet des Deutschen Reiches kamen.

Die Zahl der Einwohner stieg systematisch. Im Jahre 1789 gab es 21 Familien. 1812 wohnten in Reichau 109 Menschen und 1880 schon 194 (darunter 9 Polen, 15 Ukrainer, 170 Deutschen). Seit 1838 hatten sie evangelische Pfarrgemeinde mit 1155 Gläubigen. Dem Pfarrer unterstanden 1875 folgende Kolonien und Wohnorte: Einsingen, Lindenau, Deutschbach, Deutsch Smolin, Felsendorf, Oleszyce, Rehberg (Pyszówka in der Nähe von Krakowiec).

1856 wurden in Reichau das Bethaus und daneben das Pfarrhaus aus Holz gebaut. Pfarrer der Pfarrgemeinde Reichau waren: Joseph Nagy (1838–1864), Konrad Karol Horny (1866–1870), Johann Kowala (1870–1873), Gustav Kirner (1874–1902), Paul Boruta (1902–1904), Benjamin Gorgon (1904–1905), Johann Adam Labsik (1906–1915).

Die deutschen Kolonisten hatten auch ihre eigene Schule – zuerst eine Volksschule, dann eine evangelische Privatschule, in der unter anderem Johann Kaufmann, Wilhelm Urlich und Johann Sommer als Lehrer tätig waren.

MIBERFOLG DER KAISERLICHEN PLÄNE

Die Hauptabsichten der josephinischen Kolonisation wurden nicht erreicht. Die Zahl der Kolonisten war zu klein, um die Industrie Galiziens mehr empor zu heben. Den Ansiedlern gelang es jedoch Kartoffeln- und Kleeanbau zu verbreiten. Dank den Kolonisten wurden auch Wirtschaftsgeräte wie Sensen statt Sicheln, in der Folgezeit Dresch- und Mähmaschinen zum Ackerbau genutzt. Von den deutschen Ansiedlern wurde auch die Ansiedlingsform – Straßendorf übernommen.

Der Assimilierungsprozess lief relativ schnell ab. Gegen Ende des 19. Jahrhunderts emigrierten die Kolonisten massenhaft nach Nordamerika. Ihre Wirtschaften wurden von Polen und Ukrainern gekauft. Mit der Zeit verloren die Ansiedlungen ihren besonderen Charakter. Die Kolonien in der Nähe von Lubaczów waren in der Mehrheit polonisiert. Nach den Angaben aus dem Jahr 1921 lebten z.B. in Felsendorf 11 Personen evangelischer Konfession, aber keine von ihnen identifizierte sich mit dem Deutschen. Die meisten Deutschen (45) wohnten 1921 in der Stammkolonie Reichau.

Gegen Ende 30er Jahren des 20. Jahrhunderts erfolgte die Umbenennung mancher deutschen Ortsnamen auf polnische Namen (Burgau – Karolówka, Felsendorf – Dąbków, Freifeld – Kowalówka, Reichau – Podlesie). 1934 wurde Ostrowiec an Lubaczów angeschlossen.

1940 wurde die Umsiedlungsaktion „Heim ins Reich“ durchgeführt. Im Rahmen dieser Aktion wurden die Deutschen aus den von der Sowjetunion annektierten polnischen Staatsgebieten ins Reich umgesiedelt. Auf diese Weise lösten sich viele Kolonien auf. Während der Umsiedlungsaktion fuhren unter anderem aus Reichau die letzten Deutschen aus. Das Bet- und Pfarrhaus wurden der römisch-katholischen Kirche überlassen. Eugeniusz Szajowski aus Lubaczów erzählte über die Umsiedlung ►

utożsamiała się już z narodem niemieckim. Również w Burgau w tym okresie nie mieszkała żadna osoba narodowości niemieckiej. Największą ostoją niemieckości na terenie obecnego powiatu lubaczowskiego było Reichau, w którym w 1921 r. mieszkało 45 Niemców.

Pod koniec lat 30. XX w. niektóre niemieckie nazwy miejscowości zamieniono na polskie, w tym: Burgau na Karłówkę, Felsendorf na Dąbków, Freifeld na Kowalówkę, Reichau na Podlesie. W 1934 r. Ostrowiec został włączony do Lubaczowa.

Znaczna część osad, które zachowały swą odrębność, przestała istnieć w wyniku przeprowadzonej przez Niemców w 1940 r. akcji przesiedlejącej „Heim ins Reich” („Powrót do Rzeszy”), w ramach której z obszarów zajętych przez ZSRR przesiedlono do III Rzeszy ludność pochodzenia niemieckiego. W ramach wspomnianej akcji wyjechali m.in. z Reichau ostatni Niemcy, pozostawiając kaplicę i pastorówkę do użytku Kościołowi rzymskokatolickiemu. Wydarzenia te tak wspominał mieszkańców Lubaczowa Eugeniusz Szajowski: „(...) na początku 1940 r. w czasie bardzo mroźnej i śnieżnej zimy przez Lubaczów przejeżdżały wozy drabiniaste z kolonistami niemieckimi. Wozy były obładowane dobytkiem do granic możliwości i niesamowicie skrzypiąły. (...) Przesiedleńcy pojechali w kierunku Jarosławia, na teren Generalnego Gubernatorstwa”.

DZIEDZICTWO PO OSADNIKACH NIEMIECKICH

Na terenie powiatu lubaczowskiego z bogatego dorobku kulturowego osadników niemieckich do naszych czasów przetrwało niewiele. W Dąbkowie znajduje się dawny zbór należący do parafii św. Stanisława w Lubaczowie, użytkowany jako kaplica filialna pw. Serca Pana Jezusa, a także budynek szkoły wyznaniowej (zaadaptowany na cele kulturalne) i cmentarz protestancki. W Podlesiu niegdyś zabytkowy zbór zamieniono na kaplicę filialną pw. Imienia Maryi, należącą do parafii pw. św. Andrzeja Boboli w Baszni Dolnej. Pastorówka wykorzystywana jest do celów kulturalnych. Na dawnym cmentarzu protestanckim zachowało się około 100 nagrobków osadników niemieckich. Również na dawnym cmentarzu w Nowym Bruśnie znajdują się pomniki nagrobne osób narodowości niemieckiej z kolonii Deutschbach.

Pewne elementy związane z kolonizacją józefińską zachowały się w tradycyjnym rzemiośle, kuchni regionalnej, a także w miejscowej gwarze. Dzięki temu kultura polska została wzbogacona o cenne wartości kultury niemieckiej. ■

der Kolonisten: (...) Anfang 1940, bei starken Schneefällen und Frost, zogen die mit Gütern beladenen Leiterwagen der deutschen kolonisten. (...) Sie fuhren Richtung Jarosław, nach Generalgouvernement“.

DAS KULTURERBE DER DEUTSCHEN KOLONISTEN

Heutzutage können wir im Kreis Lubaczów nur wenige Beispiele des Kulturerbes der josephinischen Kolonisation angeben. In Dąbków befinden sich: das ehemalige Bethaus, das heute zur römisch-katholischen Kirchengemeinde in Lubaczów gehört und als Filialkirche „Herz Jesu Christi“ dient; das Schulgebäude, in dem ein Kulturzentrum errichtet wurde und der evangelische Friedhof.

Auch in Reichau dient die ehemalige evangelische Kirche dem römisch-katholischen Glauben und im Pfarrhaus wurde „Bildungs- und Kulturzentrum“ gegründet. Auf den evangelischen Friedhöfen in Podlesie und Nowe Brusno befinden sich Grabsteine der deutschen Kolonisten.

Einige Spuren der josephinischen Kolonisation kann man in der Handwerkerkunst, regionaler Küche oder lokaler Umgangssprache finden. ■

Blickpunkt Galizien

Podlesie – Reichau gestern und heute

Główny punkt widzenia – Galicja

Podlesie-Reichau wczoraj i dziś

Dr. Dirk Iben, Isolde Iben-Metzger

„.... und die alten Bäume des Reichauer Friedhofes singen von Dankbarkeit und treuem Gedenken.“

Pfarrer H. Czerwenzel, 11.02.1916

„.... a stare drzewa na cmentarzu w Reichau nucą pieśń o wdzięczności i wiernej pamięci.“

	Einführung		Wstęp
	Die Josephinische Kolonie Die Stammkolonie Reichau wurde als sogenannte Attinenz (= Anteilgemeinde) zum bestehenden slawischen Dorf Basznia angelegt. Reichau als Attinenzdorf war in der Verwaltung selbständig (eigener Schulz), bildete aber mit dem Dorf Basznia eine steuerliche Einheit (= Kastralgemeinde). Die Siedlungsform war das Straßendorf. Die Wiesen und Felder wurden nach dem Gewannsystem vermessen. Das kannten die Kolonisten aus ihrer Heimat. Die Gesamtgemarkung wurde in eine Reihe von Schlägen eingeteilt. Innerhalb der Schläge hatten die einzelnen Wirtschaften (= Hausstellen) ihre Parzellenstreifen.	FERDINAND SOMMER * 1885 in Neu-Burtschitz / Burczyce Nowe [UA] † 1965 in Reichau aufgewachsen	Kolonia józefińska Kolonia rodowa Reichau została założona jako gmina zbiorcza przy istniejącej słowiańskiej wsi Basznia. Pod względem zarządzania Reichau było samodzielne – posiadało własnego sołtysa, ale w kwestii podatkowej tworzyło tzw. gminę kstralną wraz z Basznią. Formą osiedlania była ulicówka, czyli wieś o zabudowie po obu stronach drogi. Pola i łąki wymierzane były według systemu znanego kolonistom z ich ojczyzny. Cały obszar dzielony był na szereg łanów, pól, wśród których każde gospodarstwo miało swoją parcelę.
	Zur Ansiedlung		Odnośnie osady
Quelle: Reichauer Pfarrarchiv, zitiert nach: Evangelisches Gemeindeblatt 21 (1924) Seite 107 Źródło: Parafialne archiwum Reichau, kwotowane: Ewangielickie Pismo Kościelne 21 (1924 r.) strona 107	Pfarrer JOHANN HARLFINGER II. berichtete anlässlich der Schulfestwoche in Einsingen / Diewiatir [UA] am 09.06.1924, daß er im Reichauer Pfarrarchiv ein altes Aktenstück gefunden hat aus der Zeit der Ansiedlung von 1784: „Vorschriften der Regierung für die Ortsrichter und Geschworenen der deutschen Ansiedler“: <i>„§1 Die Hauptabsicht bei Einführung der deutschen Ansiedlung (= Josephinische Kolonisation) ist, die Zahl nützlicher Untertanen zu vermehren, die Kultur des Landes und die Industrie mehr empor zu heben, vorzüglich aber durch das gute Beispiel der Ansiedler den sittlichen Zustand der Nationaluntertanen zu verbessern.“</i>	JOHANN HARLFINGER II. * 1889 in Dornfeld / Dobrzany [UA] † ca. 1940 Pfarrer in Reichau 1920 – 1928	Proboszcz JOHANN HARLFINGER II poinformował dnia 09.06.1924 r. z okazji tygodniowego święta szkoły w Einsingen / Diewiatir [UA] o odnalezieniu w archiwum parafii Reichau starego aktu z okresu osiedleń z roku 1784 pod tytułem: "Rozporządzenia rządu dla sędziów lokalnych i przysięgłych niemieckich osadników": <i>„§1 Główne zamierzenia podczas inicjowania niemieckiej kolonizacji (= kolonizacji józefińskiej) to zwiększenie liczby pożytecznych poddanych, podniesienie poziomu kultury kraju oraz przemysłu, przede wszystkim jednak poprzez dawanie dobrego przykładu poprawienie poziomu obyczajów rodzimych poddanych.“</i>
Quelle / Źródło: S. JÄGER z Kalender 5 (1913 r.) strona 56	Wanderung / wędrowka Rast / postój	STEFAN JÄGER * 1877 in Tschene / Torontál [RO] † 1962 in Hatzfeld / Jimbolia [RO] war ein Maler des donauschwäbischen Lebens, zu Studienzwecken bereiste er die deutsche Urheimat der Kolonisten	Ansiedlung / osiedle Das Einwanderungs-Triptychon von STEFAN JÄGER entstand zwischen 1906 und 1910. Tryptyk imigracja STEFAN JÄGER zbudowany między 1906 i 1910.
Quelle / Źródło: F. SEEFELEDT (1935) Quellenbuch, Seite 30ff.	Spätsommer 1784 Ansiedlungsstand: Häuser (errichtet / im Bau) 0 / 17 Stallungen (errichtet / im Bau) 0 / 17 Scheunen (errichtet / im Bau) 0 / 0	DR. FRITZ SEEFELEDT * 1888 in Thorn / Toruń [PL] † 1968 in Monastir [Tunesien] Pfarrer in Dornfeld / Dobrzany [UA] 1916 – 1933	późne lato 1784 r. Stan osadnictwa: Dom (gotowe / w budowie) 0 / 17 Stajnie (gotowe / w budowie) 0 / 17 Stodoły (gotowe / w budowie) 0 / 0
Quelle / Źródło: F. SEEFELEDT (1935) Quellenbuch, Seite 34ff.	31.10.1785 Ansiedlungsstand: Familien 18 Religion 18 evangelisch-lutherisch Einwohner 94 Dotierung (= Bodenzuweisung) wird beendet Mai 1786		31.10.1785 r. Stan osadnictwa: Rodziny 18 Wyznania 18 ewangelicko-luterańskie Mieszczancy 94 Dotacje (= zakończenie przydziału parcel) maj 1786 r.
Quelle / Źródło: F. SEEFELEDT (1935) Quellenbuch, Seite 105ff., ergänzt	29.10.1788 In Reichau steht ein evangelisches Bethaus (keine Kirche!!).		29.10.1788 r. W Reichau istnieje ewangelicki dom modlitwy (nie mylić z kościołem!!).

Zur Herkunft der Kolonisten	Pochodzenie kolonistów
Die Reise der Auswanderer führte nach Wien [A]. Dort wurden sie registriert und erhielten Pässe zur Ansiedlung in Galizien. Auf dem Landweg ging es weiter über Brünn / Brno [CZ], Olmütz / Olomouc [CZ], Mährisch-Neustadt / Uničov [CZ], Troppau / Opava [CZ] nach Biala / Bielsko-Biała [PL]. In Biala betraten die Einwanderer galizischen Boden. Quelle / Źródło: Deutschland in Galizien (1914), Seite 115f.	Podróż wychodźców prowadziła przez Wiedeń [A]. Tam byli rejestrowani i otrzymywali galicyjskie paszporty osiedleńcze. Polnymi drogami szlo się dalej przez Brünn / Brno [CZ], Olmütz / Olomouc [CZ], Mährisch-Neustadt / Uničov [CZ], Troppau / Opavę [CZ] do Białej Krakowskiej / Bielska-Białej [PL]. W Białej Krakowskiej wkraczali wędrowcy na galicyjską ziemię.
„Die Kolonie Reichau wurde an der Stelle erbaut, an der die kameralischen Gutsgebäude standen.“ Das war ein staatlicher Meierhof, der für die Kolonisten aufgeteilt wurde. „Das Vogthaus wurde zum Pfarrhaus und der vorhandene Fruchtspeicher zum Bethaus eingerichtet.“ Beide waren aus Holz gebaut. Die Kameralgüter / Krongüter standen seit der 1. Polnischen Teilung 1772 unter der Verwaltung österreichischer Beamter. Der vom Grundherrn eingesetzte herrschaftliche (Guts-)Verwalter wurde Meier genannt ('maior villicus'; zu lateinisch maior = der Größere). Die Vogtei war das Amt und der Wohnsitz eines Vogtes / Meiers. Quelle / Źródło: Evangelisches Gemeindeblatt 30 (1933) Nr. 4, Seite 48 vom 20.04.1933	„Kolonia Reichau została zbudowana w miejscu, w którym znajdowały się zabudowania dóbr koronnych.“ Był to państwy folwark, który został rozdzielony między kolonistów. „Dom wójta został zamieniony na dom pastora, a spichlerz na dom modlitwy.“ Oba zostały zbudowane z drewna. Dobra koronne od czasów pierwszego rozbioru Polski w 1772 roku znajdowały się pod zarządem urzędników austriackich. Ustanowiony przez właściciela ziemi zarządzający administrator nazwany został Meier ('maior villicus' po łacinie maior = wielki). Wójtostwo było urzędem i siedzibą wójta / Meiera.
1783: „BARBARA URSEL, geborene Walker, Reichau Nr. 4 (*1846 ... †1933) erinnerte sich noch, daß ihr Urgroßvater JOHANN MARTIN WALKER als Kolonnenführer die Reichauer Ansiedler in die neue galizische Heimat geleitet hat.“ Quelle / Źródło: Deutschland in Galizien (1914), Seite 115f.	1783 r. „BARBARA URSEL, z domu Walker, Reichau nr 4. (*1846... †1933), pamiętała jeszcze, że jej pradziadek JOHANN MARTIN WALKER wprowadzał, jako dowódca kolonistów, nowych osadników do nowej galicyjskiej ojczyzny.“
„Im Reichauer Kirchenarchiv wurde ein Handbüchlein des deutschen Ansiedlers JOHANN MARTIN WALKER Haus Nr. 4 gefunden. Darin ist zu lesen (Stand nach 18.10.1788): „Reichau wurde im Jahre 1784 gegründet.“ JOHANN MARTIN WALKER aus dem Herzogtum Württemberg, von Weil im Schönbuch, verheiratet mit LUCIA, seine Eltern HEINRICH WALKER sind tot. Er hat Geschwister: JOHANN MICHAEL 26 Jahre alt, der älteste Bruder, ist separat in Basznia angesiedelt. Die jüngeren Geschwister sind MARIA AGNES 14, JOHANN HEINRICH 12 und ELISABETH BARBARA 12 Jahre alt.“ Die Gemeinde bestand zur Zeit der Gründung aus 16 Grundwirten und 2 Handwerkerfamilien. Im Laufe der Zeit ist sie auf 19 Gehöfte angewachsen. Die Schule ist eine einklassige evangelische Privatvolksschule mit deutscher Unterrichtssprache. Sie wurde gleichzeitig mit der Kolonie gegründet. Das erste Schulgebäude war aus Lehm und wurde im Jahre 1880 durch ein neues gemauertes Gebäude ersetzt.“ links: Stempel der Schule nach 1918. Die Inschrift in Übersetzung lautet: „Private einklassige Allgemeine Koedukationschule der evangelischen Konfessionsgemeinde mit deutschsprachigem Unterricht in Reichau“ Koedukation (aus dem Lateinischen con = zusammen + educare = erziehen): bezeichnet im Allgemeinen die gemeinsame Bildung von Jungen und Mädchen. Quelle / Źródło: Erinnerungen von PROF. J. WOLFER, um 1941	„W kościelnych archiwach Reichau odnaleziono podręcznik niemieckiego osadnika JOHANNA MARTINA WALKERA z domu nr 4. Można tam przeczytać (stan po 18.10.1788 r.): „Reichau zostało założone w roku 1784.“ JOHANN MARTIN WALKER z księstwa Wirtembergia, z Weil im Schönbuch, ożeniony z LUCIĄ, jego ojcem był zmarły HEINRICH WALKER. Posiadał rodzeństwo: JOHANN MICHAEL 26 lat., najstarszy brat, osiadł oddziennie w Baszni. Młodsze rodzeństwo to MARIA AGNES 14, JOHANN HEINRICH 12 i ELISABETH BARBARA 12 lat.“ Gmina w tym czasie składała się z 16 rolniczych i 2 rzemieślniczych rodzin. Z biegiem czasu rozrosła się do 19 domostw. Szkoła była jednoklasową ewangelicką prywatną szkołą powszechną z niemieckim językiem nauczania. Została ona utworzona jednocześnie z kolonią. Pierwszy budynek szkolny był z gliny i w roku 1880 został zastąpiony przez nowy murowany budynek.“ lewo: pieczętka szkoły po 1918. Transkrypcji napisem: „Prywatna jednoklasowa Koedukacyjna Szkoła Powszechna Ewangelickiej Gminy wyznaniowej z niemieckim językiem nauczania w Reichau“ Koedukacja (iac. co = razem + educare = kształcić, wychowywać): to w przeciwieństwie do edukacji zróżnicowanej system wspólnego kształcenia dzieci i młodzieży obojga płci. „BARBARA WOLFER, z domu Gabel (*1887 w Baszni Dolnej nr 173...†?) opowiadała: Kiedy mój prapradziadek JOHANN MARTIN GABEL (*1739... †po 1788) przybył ze swoją rodziną do nowej ojczyzny, jego dziesięcioletni syn JOHANN FRIEDRICH GABEL (*1773... †po 1840) na widok zagrody powiedział: „Ojcze, Ojcze, u nas nawet chlew był ładniejszy niż tutejszy dom.“ Oto dowód na to, w jak zle warunki trafiły przybysze. Uwierzyli w podkolorowane obietnice cesarskich werbowników. Bieda w starej ojczyźnie była ogromna, ale ta przewyższała najgorsze obawy.“

Quellen / Źródła:
 L. SCHNEIDER (1939)
 Kolonisationswerk
 Josefs II., Seite 217f.,
 ergänzt;
 F. WILHELM / J. KALL-
 BRUNNER (1936) Quellen;
 Kirchenbücher der
 evangelischen
 Pfarrgemeinde Reichau
 1788ff.

28.04.1788 **Fassion und Grundmatrikel (Grundbemessungsbuch)**

Die nachstehende Tabelle ist ein Liegenschaftskataster, auch Josephinische Fassion oder Josephinischer Kataster genannt. JOSEPH II. gab eine Vermessung und Verzeichnung aller Gründe und die Bestimmung ihrer Erträge in Auftrag, das war die **Josephinische Landesaufnahme** angeordnet am 20.04.1785.

Der Kataster bildete die Grundlage der Steuererhebung. Er erfaßte jedes einzelne Grundstück. Mit Einführung der Katastralgemeinden wurde für die Verwaltungsgemeinde ein Grundbuch (Hauptbuch) angelegt, noch nicht in diesem vorliegenden Dokument.

Zur gleichen Zeit wurden in Österreich die Hausnummern eingeführt, noch nicht in diesem vorliegenden Dokument.

DR. LUDWIG SCHNEIDER
 * 1875 in Weinbergen / Winniki [UA]
 † 1945 in Grevesmühlen [D]
 Schulprofessor und Schuldirektor in Lemberg / Lwów [UA]
 an der I. k.k. Oberrealschule 1907 – 1929 und
 am Evangelischen Privatgymnasium 1918 – 1939

28.04.1788 r. **Matrykuła gruntu (Księga pomiaru gruntu)**

Poniższa tabela stanowi kataster nieruchomości zwany także katastrem józefińskim. JÓZEF II ustanowił zasady pomiaru i spisu wszystkich gruntów oraz ustalania ich wydajności, była to **metryka józefińska** wydana dnia 20.04.1785.

Kataster stworzył podstawy poboru podatków. Ewidencjonował każdy oddzielny kawałek gruntu. Wraz z wprowadzeniem gmin katastralnych zostały założone księgi wieczyste dla gmin administracyjnych, ale jeszcze nie w załączonym tu dokumencie.

Równocześnie zostały wprowadzone w Austrii numery domów, ale jeszcze nie w załączonym tu dokumencie.

dom / Haus Nr.	imigracja / Einwanderung Registrierung	nazwisko osadnika / Name des Kolonisten	Grundbesitz [ha]
1	n. n.; 04.07.1783 Wien [A], mit 8 Personen	Johann Peter Mohr , sołtys / Schulz mindestens 1788 .. 1790	14,00
2	04.07.1783 Wien [A], mit 6 Personen	Johann Peter Schmidt ; mindestens ab 28.04.1788 Georg Nikolaus Schmidt , Sohn	5,96 10,90
3	04.07.1783 Wien [A], mit 7 Personen	Johann Jakob Buffy	12,19
4	10.06.1783 Wien [A], mit 8 Personen	Heinrich Walker ; Johann Michael Walker , Sohn	9,14 5,62
5	10.06.1783 Wien [A], mit 3 Personen	Johann Martin Single	8,19
6	17.06.1783 Wien [A], mit 5 Personen; n. n.	Johann Wilhelm Hauk / Haug / Hauch ; Johann Jakob Klein , mindestens ab 07.04.1788	11,92 2,51
7	04.07.1783 Wien [A], mit 4 Personen	Jakob Kreutzer	5,45
8	10.06.1783 Wien [A], mit 4 Personen 10.06.1783 Wien [A], mit 11 Personen	Balthasar Platz ; Johann Eppler ; Johann Jakob Eppler , Sohn mindestens ab 22.08.1788, sołtys / Schulz mindestens 1794...1806	10,57
9		ohne Zuordnung / bez przyporządkowania	
10	n. n.	Georg Peter Schmidt , Sohn von Johann Peter Schmidt (HNr. 2)	9,08
11	10.06.1783 Wien [A], mit 9 Personen	Simon Preisendanz ; Johann Friedrich Preisendanz , Sohn	11,83 6,41

miejsce urodzenia / miejsce pochodzenia Geburtsort / Herkunftsорт	miejsce śmierci / Sterbeort
ohne Herkunftsangaben / bez oznaczeń pochodzenia; *1745 in Hoppstädt bei Sein [D], Kreis Meisenheim, Rheinland-Pfalz	
*1736 in Nohen [D], Oberamt Birkenfeld, Rheinland-Pfalz; aus Sien (bei Idar-Oberstein) [D], Landkreis Birkenfeld, Rheinland-Pfalz *1769 in Nohen [D], Oberamt Birkenfeld, Rheinland-Pfalz	
*1738 in Hoppstädt bei Sein [D], Kreis Meisenheim, Rheinland-Pfalz	
*1734 in Weil im Schönbuch [D], Oberamt Böblingen, Baden-Württemberg;	†1788 in Reichau Nr. 4
*1762 in Weil im Schönbuch [D], Oberamt Böblingen, Baden-Württemberg	†1854 in Reichau
*ca. 1759; aus Erzingen [D], Oberamt Balingen, Baden-Württemberg	
aus Schauernheim [D], Bezirksamt Ludwigshafen, Rheinland-Pfalz;	
ohne Herkunftsangaben / bez oznaczeń pochodzenia	
aus Kirrweiler (bei Lauterecken) [D], Kreis St. Wendel, Rheinland-Pfalz	
aus Weil im Schönbuch [D], Oberamt Böblingen, Baden-Württemberg;	
*1738 in Oberdigisheim [D], Oberamt Balingen, Baden-Württemberg	†1793 in Einsingen [UA]; †1816 in Reichau
*1768 in Oberdigisheim [D], Oberamt Balingen, Baden-Württemberg, verheiratet mit Tochter von Balthasar Platz	
*1760 in Nohen [D], Oberamt Birkenfeld, Rheinland-Pfalz	
*1731 in Weil im Schönbuch [D], Oberamt Böblingen, Baden-Württemberg	
*1757 in Weil im Schönbuch [D], Oberamt Böblingen, Baden-Württemberg	†1806 in Reichau

Haus Nr.	Einwanderung Registrierung	Name des Kolonisten	Grundbesitz [ha]
12	01.09.-30.11.1783 Mährisch-Neustadt [CZ], mit 3 Personen	Johann Ludwig Röhrig / Röhric Johann Jakob Röhrig / Röhric	7,66
13	n. n.; 02.05.1783 Wien [A], mit 5 Personen	n. n.; Johann Heinrich Bauer , frühestens nach dem 28.04.1788 und spätestens ab 14.12.1789	
14		ohne Zuordnung / bez przyporządkowania	
15	16.07.1785 Mährisch-Neustadt [CZ], mit 9 Personen	Johann Balthasar Mauthe	12,24
16	08.06.1784 Mährisch-Neustadt [CZ], mit 9 Personen	Johann Martin Gabel	8,93
17	n. n.; n. n.; 22.05.1783 Wien [A], mit 3 Personen	n. n.; Johann Jakob Klein , mindestens um 14.03.1793; Johann Nikolaus Dietz , mindestens um 24.12.1804 (vorher in Ostrowiec HNr. 6)	
18	n. n.;	n. n.; Jakob Buffy , Sohn von Johann Jakob Buffy (HNr. 3), mindestens um 18.08.1791	
19	n. n.	Johann Georg Kesselring , Pastor in Reichau mindestens ab 21.03.1788 bis 1796	Pfarrhaus aus Holz

mindestens ab 29.10.1788 Bethaus (aber keine Kirche!!), aus Holz / dom modlitwy

Schulzengrund / grunty sołtysa		7,37
Ohne Zuordnung / bez przyporządkowania:	Jakob Greger , Jakob Klegh (?), Martin Klein , Jakob Kreutzer , Martin Kreutzer	3,82 0,89 1,78 1,08 2,66

Geburtsort / Herkunftsangaben	Sterbeort
ohne Herkunftsangaben / bez oznaczeń pochodzenia;	
ohne Herkunftsangaben / bez oznaczeń pochodzenia	
ohne Herkunftsangaben / bez oznaczeń pochodzenia; *1750 in Dehlingen [F], Bas-Rhin, Elsaß; aus Heuchelheim-Klingen [D], Bezirksamt Bergzabern, Rheinland-Pfalz	†1816 in Reichau Nr. 13
*1733 in Tailfingen [D], Herzogtum Württemberg, Baden-Württemberg	†1801 in Reichau Nr. 15
*1739 in Veitsrodt (Veitsroth) [D], Landkreis Birkenfeld, Rheinland-Pfalz	
ohne Herkunftsangaben / bez oznaczeń pochodzenia; ohne Herkunftsangaben / bez oznaczeń pochodzenia; von Nieder-Saulheim [D], Kreis Oppenheim, Rheinland-Pfalz	
ohne Herkunftsangaben / bez oznaczeń pochodzenia; *1768	
*1759 in Eishausen [D], Landkreis Hildburghausen, Thüringen	†1804 in Rzeczyca / Hartfeld [UA]

- von links nach rechts:
- Klara Wilhelmina **Kreutzer**
†1845
 - Johann Jakob **Mauthe**
†1851
 - Johann Martin **Walker**
†1885

Fotos / fotografie:
Gmina Lubaczów (2014)

		Ethnische und konfessionelle Gemengelage in und um Reichau					
Quellen / Źródła:		am Beispiel der Volkszählung von 1900					
Gemeindelexikon 1900 (1907) Galizien, Seite 126ff.; W. KUHN (1930) Bevölkerungsstatistik		Die Tabelle zeigt eine Auswahl für das Gebiet in und um Reichau im Gerichtsbezirk Lubaczów. Deutsche Kolonisten evangelischer Konfession wohnten nicht nur in der josephinischen Stammkolonie Reichau sondern auch in Einsiedlungen in umliegenden slawischen Dörfern. Der Anteil in den Einsiedlungen betrug >50%. Die österreichischen Volkszählungen erhoben nicht die Volkszugehörigkeit oder sprachliche Zugehörigkeit sondern die „Umgangssprache“. Das war die Sprache, welche im gewöhnlichen Umgang gesprochen wurde (Definition gemäß Zählungsvorschrift). Ein großer Teil der Juden gab als Umgangssprache die deutsche Sprache an.					
		Die Evangelischen wurden nicht gesondert registriert, sondern unter „andere“ mitgezählt.					
		Die Anzahl der deutschen Kolonisten evangelischer Konfession steht in der Spalte Konfession „and.“.					

Ortsgemeinde	Ortsbestandteil	Ludność / Bevölkerung	Konfession				
			rk	gk	mos.	and.	
Basznia Dolna	Ortsgemeinde	1347	370	824	96	57	
Basznia Dolna	Gutsgebiet /	37	23	6	2	6	
Basznia Góra	obszar dworski	7	0	0	7	0	
Basznia Góra	Ortsgemeinde	1293	205	1004	35	47	
Reichau	Ortsgemeinde	148	41	6	2	99	
Reichau	Gutsgebiet	28	13	0	15	0	
Sieniawka (Huta Kryształowa)	Ortsgemeinde	136	12	100	9	15	
Sieniawka (Huta Kryształowa)	Gutsgebiet	30	2	5	20	3	
Sieniawka (Sieniawka)	Ortsgemeinde	713	20	670	23	0	
Sieniawka (Sieniawka)	Gutsgebiet	19	5	14	0	0	
Borowa Góra	Ortsgemeinde	837	137	647	38	15	
Borowa Góra	Gutsgebiet	24	5	2	17	0	
Krowica Lasowa	Ortsgemeinde	711	85	560	40	26	
Lisie Jamy	Ortsgemeinde	1037	596	410	31	0	
Łukawiec	Ortsgemeinde	1388	503	827	53	5	

Abkürzungen:
 rk = römisch-katholisch;
 gk = griechisch-katholisch
 mos. = mosaisch;
 and. = andere
 Deut. = Deutsch;
 Poln. = Polnisch;
 Ukra. = Ukrainisch

		Wielokulturowość etniczna i wyznaniowa w Reichau i okolicy					
		na przykładzie spisu ludności z 1900 r.					
		Tabela przedstawia zróżnicowanie etniczne i wyznaniowe mieszkańców Reichau i okolic w powiecie lubaczowskim. Niemieccy koloniści wyznania ewangelickiego mieszkały nie tylko w józefińskiej kolonii rodowej Reichau, lecz także w pobliskich słowiańskich wsiach. Między rokiem 1880 a 1921 udział ewangelickich kolonistów w osadach przesiedleńców wynosił >50%.					
		Austriackie spisy ludności nie wykazywały przynależności narodowej czy językowej, lecz język, jakim posługiwano się na co dzień (język potoczny). Spora część Żydów podawała język niemiecki jako swój język potoczny.					
		Ewangelicy nie byli wykazywani osobno, lecz ujęci jako „pozostali“.					
		Liczba niemieckich kolonistów wyznania ewangelickiego podana jest kolumnie Konfession „and“.					

Deut.	Poln.	Ukra.	Umgangssprache		domy / Häuser	Niemieccy koloniści / deutsche Kolonisten
			and.			
114	304	924	0	227	Einsiedlung / przesiedlanie	
6	25	6	0	8	Einsiedlung / przesiedlanie	
0	7	0	0	1		
49	159	1084	0	230		
101	41	6	0	20	josephinische Stammkolonie / kolonie rodowe	
15	13	0	0	3		
15	10	111	0	23	Einsiedlung / przesiedlanie	
5	5	20	0	4	Einsiedlung / przesiedlanie	
0	17	696	0	121		
0	5	14	0	3		
18	127	692	0	138	Einsiedlung / przesiedlanie	
12	0	12	0	4		
57	28	626	0	128	Einsiedlung / przesiedlanie	
14	622	401	0	191		
58	110	1220	0	270	Einsiedlung / przesiedlanie	

Skróty:
 rk = rzymkokatolicka;
 gk = greckokatolicka
 mos. = mojżeszowa;
 and. = innne
 Deut. = niemiecki;
 Poln. = polski;
 Ukra. = ukraiński

Tauf-Schein.

Auszug aus dem Taufbuche der evangelischen Pfarrgemeinde Reichau
Band III Seite 37 Zahl 5.

Name des Taufenden	Zeit (Jahr, Monat, Tag)		Ort	
	der Geburt	der Taufe	der Geburt	der Taufe
Mathias Epler Dziewięcierz Reichau	Einsingen 1862 am 12. Februar	Reichau 1862 226	Einsingen 1862 Februar 226	Einsingen [UA]

Name des Kindes

Carl Epler

angl. Religion A.C.

Eltern des Kindes		Taufpaten
Vater	Mutter	
Mathias Epler Dziewięcierz Reichau	Katharina Epler geborene Schick Reichau	Carl & Elisabeth Mauthe Rehberg - Reichau Karolina Mauthe Rehberg - Reichau

Rebene:

Urkund dieses die offizielle Fertigung.

Pfarramt der evangelischen Kirchengemeinde.

Reichau am 24. April 1885 / f. f. /
G. Lippmann

Quelle / Źródło: Sammlung DR. IBEN / zbiory DR. IBENA

BERNHARD SCHICK (1858 – 1923), Trauerfeier

Quelle / Źródło:
Evangelisches
Gemeindeblatt 20 (1923) Nr.
2, Seite 21, Auszug

Fotos / fotografie:
K. KUNZ (10.2012)

„Oleszyce. Presbyter BERNHARD SCHICK †
Am 19.01.1923 starb in der ehemaligen Predigtstation in Oleszyce BERNHARD SCHICK. Er war Presbyter, Landwirt und Mühlenbesitzer. Sein Begräbnis am 21.01.1923 war eine mächtige Trauern und ferner Umgebung kamen evangelische und nichtevangelische Menschen herbei. Sie alle wollten ihm die letzte Ehre erweisen. In großer Anzahl (> 1.000) erschienen Polen, Ruthenen und Juden. Sie alle klagten:

„Nasz złoty Schick“ (= Unser goldener Schick). Von der Stadtgemeinde Oleszyce Stare kamen offizielle Vertreter mit prachtvollen Kränzen. Der Verstorbene war 23 Jahre im Gemeindeamt tätig. In der Kriegszeit war er Bürgermeister. Er erlangte als Deutscher diese Ehrenstellung.

Seit vielen Jahren waren in seinem Hause die Pfarrgottesdienste. Er las die Predigt und hielt Gebetstunden. Die evangelische Kirchengemeinde Reichau wählte ihn zu ihrem Presbyter. Sie dankt ihm für treue und vorbildliche Arbeit.“

Presbyter, Presbyterium: in der evangelischen Kirche in Galizien die Kirchengemeindeleitung

Bernhard Schick
1858 – 1923

Die Matrikelauszüge dokumentieren das Leben der deutschen Kolonistenfamilien bezogen auf die geographische Vielfalt.

Links: Taufschein KARL EPLER

* 12.02.1862 in Einsingen [UA]
gr.-kath. Pfarrer aus Dziewięcierz
Taufpaten aus Reichau,
Einsingen [UA]

Rechts: Trauschein

∞ 28.04.1885
Ort der Trauung: Reichau
Bräutigam: KARL EPLER
• Geburtsort Einsingen [UA]
• Wohnort Rata [UA]
Braut: CHRISTINA PORCHER
• Geburtsort Rehberg [UA]
• Wohnort Horonów
Trauzeugen:
• WILHELM MAUTHE Basznia Dolna
• MATHIAS EPLER Turynka [UA]

Traungs-Schein.

Auszug aus den Trauscheinbüchern der evangelischen Pfarrgemeinde Reichau Band II Seite 43 Jahr 1885

Name des Brautbuchs	Ort der Trauung	Jahr (Jahr, Monat, Tag) der Trauung			
		Wochentag	Monat	Jahr	Tag
Siebold Herren, in Reichau	Reichau	Montag	April	1885	28. April
Eltern des Brautbuchs	Ritter	Wochentag	Monat	Jahr	Tag
Carl Epler	Mathias Epler, Dziewięcierz, Reichau	Freitag	April	1885	22. April
Eltern des Brautbuchs	Rehberg	Montag	April	1885	22. April
Christina Porcher	Wilhelmina Mauthe, Horonów	Samstag	April	1885	23. April

Wilhelm Mauthe, blieb aus Biegowice Horonów
Mathias Epler, blieb in Tschöpf

Zwischen den beiden Trauscheinbüchern
am 11. November 1903

Reichau

W. Schöpfer

Wyciągi metrykalne dokumentują życie rodzin niemieckich kolonistów w odniesieniu do geograficznej różnorodności.

Lewo: metryka chrztu KARL EPLER

* 12.02.1862 r. w Einsingen [UA]
ksiądz greckokatolicki z Dziewięcierz
rodzice chrzestni z Reichau,
Einsingen [UA]

Prawo: metryka ślubu

∞ 28.04.1885 r.
miejscie ślubu: Reichau
pan młody: KARL EPLER
• miejsce urodzenia Einsingen [UA]
• miejsce zamieszkania Rata [UA]
panna młoda: CHRISTINA PORCHER
• miejsce urodzenia Rehberg [UA]
• miejsce zamieszkania Horonów
świadkowie:
• WILHELM MAUTHE Basznia Dolna
• MATHIAS EPLER Turynka [UA]

BERNHARD SCHICK (1858 – 1923), Uroczystość pogrzebową

Bernhard Schick

* 25.11.1858 in Stare Oleszyce Nr. 244
† 19.01.1923 in Stare Oleszyce?
□ 21.01.1923 in Oleszyce.
Inskrift / napis: „Hier ruht in Gott Bernhard Schick *25.11.1856 †19.01.1923“

„Oleszyce. Presbyter BERNHARD SCHICK †

19.01.1923 r. zmarł w dawnej stacji kaznodziejskiej w Oleszycach BERNHARD SCHICK. Był on prezbiterem, gospodarzem i właścicielem młyna. Jego pogrzeb w dniu 21.01.1923 r. był potężną manifestacją smutku. Z bliższych i dalszych okolic sciągali ewangelicy i nie tylko oni. Wszyscy pragnęli oddać mu ostatni hold. Licznie, bo ponad (> tysiąc) osób, przybyły Polacy, Rusini i Żydzi. Wszyscy oplakiwali zmarłego prezbitera słowami:

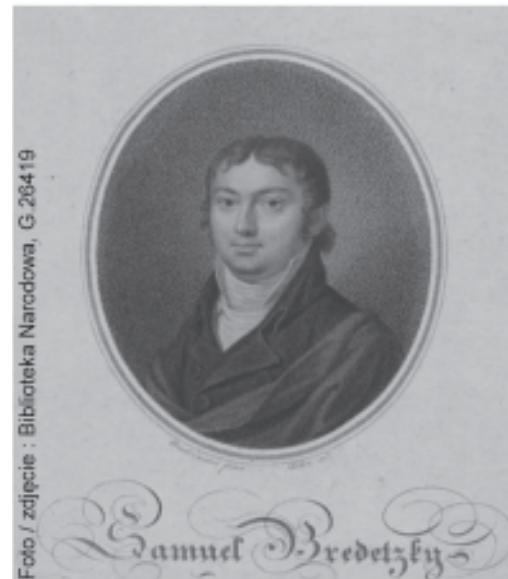
„Nasz złoty Schick“. Z gminy miejskiej Oleszyce Stare przybyła oficjalna delegacja z pięknymi wieńcami. Zmarły prezbiter sprawował swój urząd przez 23 lata. W okresie wojny sprawował funkcję burmistrza, dosiąpił tego zaszczytu jako obywatel niemiecki.

W jego domu od wielu lat odbywały się nabożeństwa. Gosił kazania i prowadził spotkania modlitewne. Ewangelicka wspólnota parafialna Podlesia obrała go swoim prezbiterem. Składa mu podziękowania za jego wierną i przykładową pracę.“

Presbyter, Presbyterium: w kościele ewangelickim w Galicji zarząd gminy wyznaniowej

	„Akatholische“ – Auf dem Weg zur konfessionellen Gleichberechtigung			"Akatolicy" – Na drodze do równouprawnienia wyznaniowego	
bis 1781	In Österreich gab es offiziell nur die römisch-katholische Kirche. Die habsburgischen Herrscher wollten Glaubenseinheit, nicht Glaubensfreiheit.		do 1781	W Austrii oficjalnie istniał tylko kościół rzymskokatolicki. Panujący Habsburgowie woleli jednolitość wyznanową od wolności wyznania.	
10.11.1781	↑ Toleranzpatent JOSEPH II. für die Provinz Galizien	Rechtsstand: ➤ allgemeine Duldung der „Akatholischen“ (= nichtkatholische Personen),➤ Staatskirche blieb die römisch-katholische Kirche	10.11.1781	↑ Patent tolerancyjny JÓZefa II dla prowincji Galicja	Stan prawny: ➤ powszechna tolerancja dla "akatolików" czyli osób wyznania niekatolickiego➤ kościołem państwowym pozostał kościół rzymskokatolicki
Toleranzzeit	• „Privatexerzitium“ = privates Ausüben der persönlichen Religion, • Bau von Bethäusern, wenn sich mindestens 100 Familien oder 500 Personen zu einer Gemeinde zusammenschließen, • Bethäuser = ohne Haupteingang zur Straße, ohne Turm und ohne Glockengeläut (d. h. keine Kirchen), • katholischer Parochialzwang (d. h. katholische Pfarrer haben die Matrikelbücher allein zu führen)		okres tolerancji	• „Privatexerzitium“ = prywatne praktykowanie własnej religii, • budowa domów modlitwy, gdy w jednej gminie zbierze się 100 rodzin lub 500 osób, • domy modlitwy = bez głównego wejścia od ulicy, bez wieży i bez bicia dzwonów (to znaczy nie są kościołem), • katolicki przymus parafialny (to znaczy księża katoliccy sami prowadzą księgi metrykalne)	
1848 / 1849	Die Revolution hatte einen Wechsel der österreichischen Religionspolitiker erzwungen:		1848 / 1849	Rewolucja wymusiła zmianę austriackiej polityki wyznaniowej:	
25.04.1848	Aprilurkunde	Rechtsstand: ➤ Aufhebung einiger Beschränkungen	25.04.1848	Akt kwietniowy	Stan prawny: ➤ zniesienie kilku ograniczeń
	• Bethäuser dürfen jetzt den Haupteingang zur Straße, Turm und Glockengeläut haben = Kirchen			• domy modlitwy mogą teraz posiadać główne wejście od ulicy, wieże i dzwony = mają charakter kościoła	
20.12.1848	„Allerhöchstes Patent“	Rechtsstand: ➤ Abschaffung des Begriffs „Akatholische“, sondern:	20.12.1848	"Najwyższy patent"	Stan prawny: ➤ zniesienie pojęcia "akatolików", wprowadzenie:
	• Evangelische augsburgischen oder helvetischen Bekenntnisses			• ewangelicy augsburskiego lub helweckiego wyznania	
08.04.1861	„Protestantenpatent“	Rechtsstand: ➤ Gleichberechtigung	08.04.1861	"Patent protestancki"	Stan prawny: ➤ równouprawnienie
	• öffentliche Religionsausübung, • als gleichberechtigte Staatsbürger in ganz Österreich anerkannt, • Evangelische Gemeinden üben ihre Angelegenheiten durch Presbyterien, Gemeindevertretungen und Gemeindeversammlungen eigenständig aus			• publiczne praktykowanie religii, • uznanie równouprawnienia obywateli w całej Austrii, • gminy ewangelickie sprawują swoje funkcje poprzez prezbiteria, przedstawicieli gmin i zebrania gminne w sposób niezależny	
25.05.1868	„Über die Regulierung der zwischenkonfessionellen Beziehungen der Staatsbürger“	Rechtsstand: ➤ Beendigung der vorherrschenden Stellung der römisch-katholischen Kirche	25.05.1868	"O regulacji stosunków międzywyznaniowych w państwie"	Stan prawny: ➤ zniesienie uprzywilejowanej pozycji kościoła rzymskokatolickiego
09.12.1891	Kirchenverfassung		09.12.1891	Konstytucja kościoła	
11./12.12.1919	Gründung „Evangelische Kirche A.u.H.B. in Galizien“	Rechtsstand: ➤ Zusammenschluß der evangelischen Gemeinden zu einer selbständigen Kirche in Galizien [PL],➤ Trennung der Verbindung zum Evangelischen Oberkirchenrat in Wien [A]	11./12.12.1919	Utworzenie "Kościoła Ewangelickiego Augsburskiego i Helweckiego Wyznania w Galicji"	Stan prawny: ➤ połączenie gmin ewangelickich w jeden samodzielny kościół w Galicji [PL],➤ zerwanie związku z Najwyższą Radą Ewangelicką w Wiedniu [A]

Die Evangelische Kirche in Galizien		Kościół ewangelicki w Galicji
Ab 1743 / 1749	war das Konsistorium Augsburgischen Bekenntnisses in Teschen / Cieszyn [PL] die Leitung der evangelischen Kirche in Österreich. Ein Konsistorium in der evangelischen Kirche ist die oberste kirchliche Behörde als landeskirchliche Verwaltung. In Teschen war eine der 6 evangelischen „Gnadenkirchen“ von Schlesien mit einem Turm und Glocken (gemäß Altranständter Konvention von 1707 = Gewährung der Glaubensfreiheit in Schlesien).	SAMUEL BREDETZKY * 1772 in Deutsch-Jakubjan / Chminianske Jakubovany [HU] † 1812 in Lemberg / Lwów [UA] Seit 1806 Superintendent in Lemberg [UA]
1784	wurde der Sitz des k. k. evangelischen Konsistoriums A. B. nach Wien [A] verlegt.	DR. ADOLF THEODOR HAASE * 1802 in Pirna [D] † 1870 in Lemberg / Lwów [UA] Seit 1833 Superintendent in Lemberg [UA]
1861	erfolgte die Umbenennung in k.k. Evangelischer Oberkirchenrat. Der Oberkirchenrat hatte die Leitung der evangelischen Kirche.	CARL GUSTAV ZIPFER * 1828 in Bielitz, Schlesien / Bielsku [PL] † 1896 in Gelsendorf / Sahime [UA] Seit 1886 Superintendent in Gelsendorf [UA]
1784 – 1803	Der Zusammenschluß der galizischen evangelischen Kirchengemeinden (mit 13 Pfarrämtern 1785 und 24 Pfarrämtern 1939) erfolgte in eine bestehende Diözese. Die Benennung der Diözese erfolgte nach den unterschiedlichen historischen Gegebenheiten: • Mährisch-schlesisch-galizische Superintendentur A. B. mit Sitz in Teschen / Cieszyn [PL], • Galizisch-bukowinaer Superintendentur A. und H.B. und • Evangelische Kirche A. und H. B. in Polen. Der Amtssitz der Superintendentur war der Ort, an dem der Superintendent als Gemeindepfarrer wirkte.	DR. HERMANN HANS GEORG FRITSCHÉ * 1846 in Biala / Biała Krakowska [PL] † 1924 in Biala Pfarrer in Biala 1885 – 1924, Superintendent 1897 – 1924
1804 – 1918 / 1919		DR. THEODOR ZÖCKLER * 1867 in Greifswald [D] † 1949 in Stade [D] Seit 1891 in Stanislau / Iwano-Frankiwsk [UA], Pfarrer in Stanislau 1901-1939, Superintendent 1924-1939
1919 / 1920 – 1939		Połączenie galicyjskich parafii ewangelickich (z 13 parafiami w 1785 roku i z 24 parafiami w 1939 r.) nastąpiło w istniejącej diecezji. Nadanie nazwy diecezji nastąpiło w zmienionych warunkach historycznych: • 1784 – 1803 Morawsko-Śląsko-Galicyska Superintendentura Wyznania Augsburskiego z siedzibą w Teschen [PL], • 1804 – 1918 / 1919 Galicyjsko-Bukowinańska Superintendentura Wyznania Augsburskiego i Helweckiego i • 1919 / 1920 – 1939 Superintendentura Ewangelickiego Kościoła Augsburskiego i Helweckiego Wyznania w Polsce. Siedziba Superintendentury była w miejscowości, w której działał Superintendent jako proboszcz gminy.
Seit 1805 / 1813	Die Diözese war in vier Seniorate aufgeteilt: • Westliches Seniorat in Biala / Biała Krakowska [PL] und • Östliches Seniorat in Lemberg / Lwów [UA] (beide seit 1789) und • Helvetisches Seniorat (seit 1790). Das Östliche Seniorat wurde 1805 / 1813 aufgeteilt in: • Mittleres Seniorat und • Östliches Seniorat. Ein Seniorat ist eine Gliederungsebene der Evangelischen Kirche A.B. in Österreich. Sie umfaßt mehrere Pfarrgemeinden und steht zwischen der Pfarrgemeinde und der Superintendentur (Diözese) mit einem Senior an der Spitze. Quellen / Źródła: R. WALLOSCHKE (1965) Kirchliche Entwicklung 1772 – 1918; O. WAGNER (1981) Toleranzpatent; A. BACHMANN (2012) Warschauer Traktat – Protestantentpatent	Od roku 1805 / 1813 diecezja była podzielona na 4 senioraty: • Zachodni Seniorat w Biały / Bialej Krakowskiej [PL] i • Wschodni Seniorat we Lwowie [UA] (oba do 1789 roku) i • Helwecki Seniorat (od 1790 r.) Wschodni Seniorat w okresie 1805 / 1813 r. był podzielony na: • Środkowy Seniorat i • Wschodni Seniorat. Seniorat jest ogniwem Kościoła Ewangelicko Augsburskiego Wyznania w Austrii. Składa się z wielu gmin parafialnych i stoi pomiędzy gminą parafialną i superintendenturą (diecezją) z seniorem na czele.

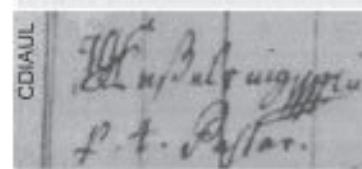
Evangelische Pfarrgemeinde Reichau

Quellen / Źródła:
R. WALLOSCHKE (1980)
Geschichte der Pfarr-
gemeinden in Galizien;
Staatsarchiv CDIAUL
Lemberg / Lwów [UA];
Sammlung DR. IBEN / zbiory
DR. IBENA

Die Pfarrgemeinde Reichau gehörte mit 6 weiteren Pfarrgemeinden zum Mittlerem Seniorat.

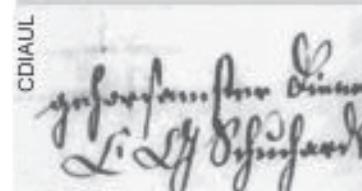
Die Pfarrgemeinde und die politische Gemeinde bildeten keine Einheit.

Das Evangelische Pfarramt war seit der Gründung bis 1936 in Reichau. Ab 1937 bis 1939 war es in Einsingen / Diewiatir [UA]. Nachstehende aufgeführte Personen waren als Pfarrer der Pfarrgemeinde Reichau tätig:

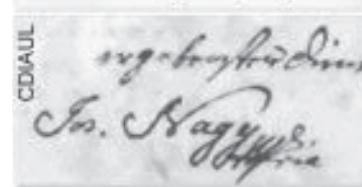
1788 – 1796 Johann Georg **Kesselring**

Unterschrift von 1802: „JG Keßelring
Pastor“

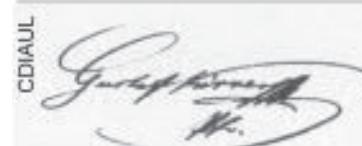
1797 – 1821 (†) Christian Gottlieb **Schuchardt**

Unterschrift von 1821: „gehorsamster Diener
CG Schuchard“

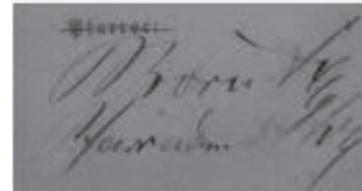

1821/2 – 1864 (†) Joseph **Nagy**

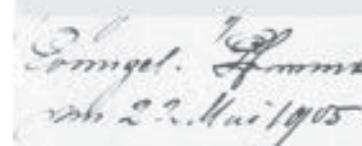
Unterschrift von 1824: „ergebenster Diener
Jos. Nagy“

1865 – 1870 (†) Konrad Karl **Horny**

1870 – 1873 Johann **Kowala**

1874 – 1902 (†) Gustav **Kirner**

Unterschrift von 1880: „Gustav Kirner
Pfr.“

1902 – 1904 Paul **Boruta**
(Administrator)

Unterschrift von 1903: „Boruta
Pfarradm.“

1904 – 1905 Benjamin **Gorgon**

Unterschrift:
„Evangelisches Pfarramt Reichau
vom 22. Mai 1905
B. Gorgon
Pfarrer“

RUDOLF WALLOSCHKE

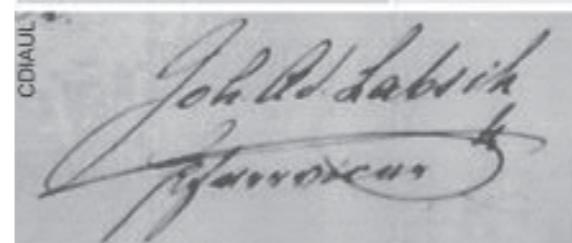
* 1895 in Krakau / Kraków
[PL]
† 1979 in Schwäbisch Hall
[D]
Pfarrer in Neu-Gawlow /
Nowy Gąłłów [PL] 1920 –
1923 und in Neu-Sandez /
Nowy Sącz [PL] 1923 –
1940,
Senior in Neu-Sandez 1927
– 1940

Ewangelicka Gmina Parafialna w Reichau

Ewangelicka Gmina Parafialna w Reichau należała wraz z 6 innymi gminami parafialnymi do Środkowo-Galicyjskiego Senioratu.

Gminy parafialne i gminy administracyjne nie stanowiły jedności.

Ewangelicki urząd parafialny istniał w Reichau od powstania do roku 1936. W latach 1937 do 1939 funkcjonował w Einsingen / Diewiatir [UA]. Poniższe osoby sprawowały funkcje proboszcza gminy parafialnej w Reichau:

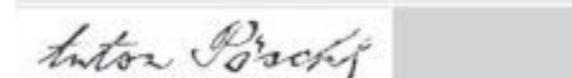

1906 – 1915 (†) Johann Adam **Labsik**

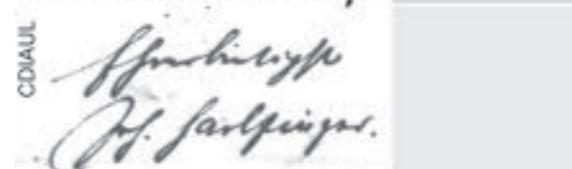
Unterschrift von 1902: „Joh. Ad. Labsik
Pfarricar“

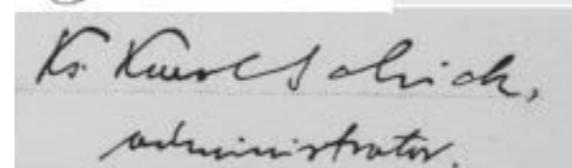
1915 – 1916 Heinrich **Czerwenzel**
(Administrator)

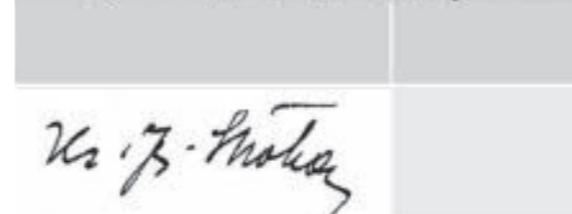
1916 – 1919 Anton **Pöschl**

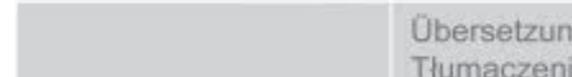
1920 – 1928 Johann **Harlfinger II.**
Unterschrift von 1920: „Ehrerbietigst
Joh. Harlfinger“

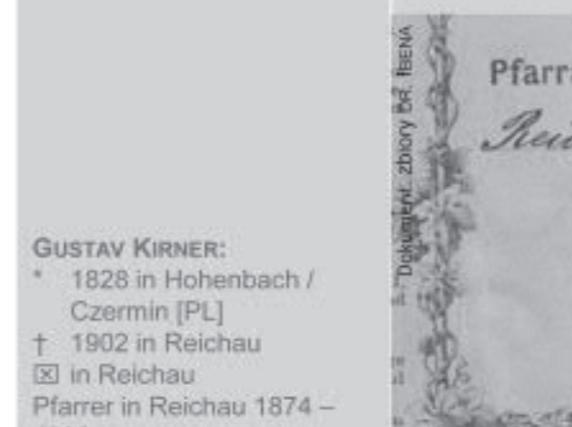
1927 – 1937 Karl **Schick** der Jüngere
(Administrator)

1937 – 1939 Johann **Strohal**
Unterschrift: „ks. J. Strohal“

Übersetzung / Tłumaczenie: „Ewangelicki urząd parafialny Augsburskiego
Wyznania
Reichau, w dniu 02.06.1895
proboszcz
Gustav Kirner“

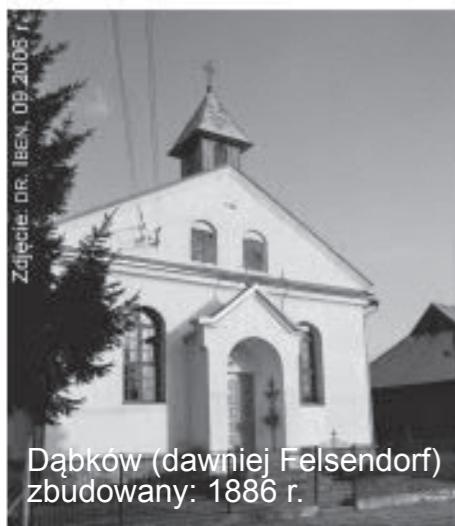

Pfarramt der evang. Kirchengemeinde Augs. Confession
Reichau am 2. Fe. i 1895.
Dokument: zbiory DR. IBENA

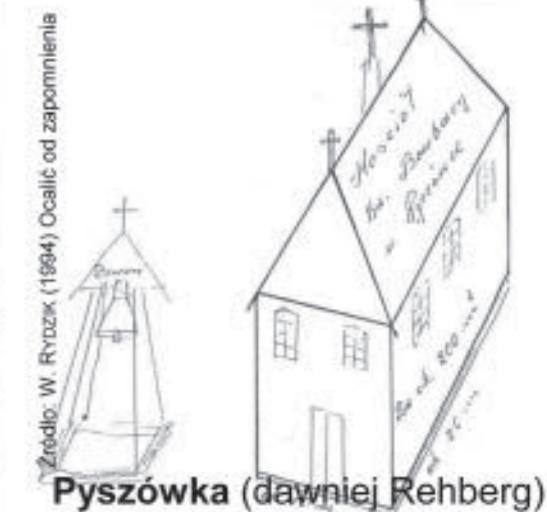

Gustav Kirner

miejscowość / Ort		rodzaj / Typ	Typ Gotteshaus	rodzaj domu bożego	Bemerkungen	komentarze
Reichau	„Rychnowa”, Podlesie	zbór (gmina) główny / Muttergemeinde	mindestens ab 29.10.1788 Bethaus aus Holz (keine Kirche!!); 1856 Neubau als Kirche aus Stein, ist heutiges Gebäude	co najmniej od 29.10.1788 dom modlitwy z drewna (nie w randze kościoła!!) 1856 r. nowowybudowany kościół kamienny, dzisiejsza budowla	01.1940 Umsiedlung der deutschen Kolonisten	01.1940 przesiedlenie kolonistów niemieckich
Deutschbach	Polanka Horyniecka	filia / Filialgemeinde	in einem Privathaus	w domu prywatnym	1903?? Auflösung der Kolonie durch Auswanderung	1903?? r. likwidacja kolonii poprzez emigrację
Felsendorf	Dąbków	filia / Filialgemeinde	1886 Kirche aus Stein errichtet	1886 r. wzniesienie kamiennego kościoła	Anfang 20. Jahrhundert Filialgemeinde aufgelöst, Kirche verkauft; 09.1939 Umsiedlung der deutschen Kolonisten	początek dwudziestego wieku likwidacja gminy filialnej, sprzedaż kościoła; 09.1939 przesiedlenie kolonistów niemieckich
Lubaczów-Mokrzyca	Lubaczów	??	ohne	bez		
Oleszyce Stare	Niemcy	stacja kaznodziejska / Predigtstation	??	??	1904 Predigtstation aufgelöst	1904 r. likwidacja stacji kaznodziejskiej
Ostrowiec	Lubaczów	??	ohne	bez		
Deutsch-Smolin [UA]	Smolin Niemiecki [UA]	filia / Filialgemeinde	1878 Einweihung der Kirche durch Senior EMIL GRAFL	1878 r. poświęcenie kościoła przez Seniora EMIL GRAFL	Kirche abgetragen; 01.1940 Umsiedlung der deutschen Kolonisten	zburzenie kościoła; 01.1940 przesiedlenie kolonistów niemieckich
Einsingen [UA]	Diewiatir [UA]	filia / Filialgemeinde	nach 1854 Bethaus errichtet; 1886 Kirche aus Stein neu errichtet	po roku 1854 wzniesienie domu modlitwy; w 1886 r. wzniesienie nowego kościoła z kamienia	01.1940 Umsiedlung der deutschen Kolonisten	01.1940 przesiedlenie kolonistów niemieckich
Lindenau [UA]	Lipowiec [UA]	filia / Filialgemeinde	nach 1854 Bethaus errichtet	wzniesienie po 1854 roku domu modlitwy	Bethaus abgetragen; 1903?? Auflösung der Kolonie durch Auswanderung	zburzenie domu modlitwy; 1903?? r. likwidacja kolonii poprzez emigrację
Rawa Ruska [UA]		stacja kaznodziejska / Predigtstation	1915: Gottesdienst ein Mal im Monat in der ruthenischen Lesehalle	1915 r.: nabożeństwo raz w miesiącu w ruskiej czytelni	1926 evangelische Gemeindegründung; 01.1940 Umsiedlung der deutschen Kolonisten	1926 r. ustanowienie gminy ewangelickiej; 01.1940 przesiedlenie kolonistów niemieckich
Rehberg [UA]	Pyszówka [UA]	filia / Filialgemeinde	Bethaus??; nach 1884 Kirche errichtet	dom modlitwy??; po 1884 roku wzniesienie kościoła	1903 Auflösung der Kolonie durch Auswanderung	1903 r. likwidacja kolonii poprzez emigrację

Legende:
 • schwarze Schrift: Kolonie bestand bis Umsiedlung 1939/40
 • graue Schrift: Kolonie eingegangen
 + Übersetzung

Aus dem Leben der Menschen in Reichau		Z życia ludzi w Reichau	
	Pfarrer JOHANN ADAM LABSIK (1846 – 1915)		Proboszcz JOHANN ADAM LABSIK (1846 – 1915)
Quelle / Źródło: H. CERWENZEL (1916) Zustandsbericht des Pfarramtes Reichau. – In: Zeitweiser 43 (2005) Seite 299ff., Auszug	Besetzung Reichaus durch russische Truppen (12.09.1914 – 16.06.1915) „In Reichau wurden 6 österreichische und 2 deutsche Soldaten durch 5 Monate verpflegt, außerdem täglich Verirrte, die sich nur 1-2 Tage aufhielten, im ganzen annähernd 1.040 Verpflegungstage. <...> In Reichau hielt Pfarrer LABSIK während der ganzen Russenzeit Gottesdienste ab und teilte mit der Gemeinde Leid und Not.“ Befreiung Reichaus „Erst der 17.06.1915 brachte Reichau durch deutsche Truppen Freiheit. Während der heißen Kämpfe haben sich die Reichauer mit ihrem Pfarrer in Erdlöchern versteckt gehalten.“	JOHANN ADAM LABSIK * 22.12.1846 in Roztropice [PL] † 25.06.1915 in Reichau ✉ 26.06.1915 in Reichau evangelischer Pfarrer in Zaleszczyki [UA] (1875), Religionslehrer in Lemberg / Lwów [UA] 1900 – 1904, evangelischer Pfarrer in Reichau 1906 – 1915	Okupacja Reichau przez oddziały rosyjskie (12.09.1914 – 16.06.1915) „W Reichau znalazło zakwaterowanie na okres 5 miesięcy sześciu austriackich i dwóch niemieckich żołnierzy, ponadto każdego dnia zabłąkani, którzy zatrzymywali się na dzień lub dwa, summa summarum przez okres około 1.040 dni. <...> Przez cały okres rosyjskiej okupacji w Reichau proboszcz LABSIK sprawował nabożeństwa i podzielał cierpienia mieszkańców gminy.“ Wyzwolenie Reichau „Dopiero dzień 17 czerwca 1915 r. i niemieckie oddziały przyniosły Reichau wolność. Podczas zaciętych walk mieszkańcy Podlesia wraz z proboszczem ukrywali się w schronach ziemnych.“
Quelle / Źródło: Kalender 9 (1917), Seite 77	7 reichsdeutsche Soldaten wurden durch Pfarrer LABSIK beigesetzt am 17.06.1915. Sie wurden „im Auftrage der Hochwürdigen Superintendentur (Superintendent DR. FRITSCHE) in die Totenmatriken aufgenommen.“		Prawdopodobnie 17.06.1915 r. proboszcz LABSIK pochował siedmiu żołnierzy niemieckich. „Na wniosek czcigodnej superintendentury (superintendent DR FRITSCHE) wpisano ich do parafialnej księgi zmarłych.“
Quelle / Źródło: H. CERWENZEL (1916) Zustandsbericht des Pfarramtes Reichau. – In: Zeitweiser 43 (2005) Seite 299ff., Auszug	JOHANN ADAM LABSIK, Pfarrer (†25.06.1915) „... am 25.06.1915 ist Pfarrer LABSIK in Frieden heimgegangen. Deutsche Soldaten trugen seine sterbliche Hülle zu Grabe und betteten ihn neben den Gräbern ihrer Kameraden, die Pfarrer LABSIK noch eingesegnet hatte. Der deutsche Feldgeistliche VINCENT hielt die tiefempfundene Trauerrede. Nun ruht er, der in seinem Leben viel erduldet, in der Nähe eines seiner Vorgänger, Pfarrer GUSTAV KIRNER (*1828...†1902).“ „Und die alten Bäume des Reichauer Friedhofes singen von Dankbarkeit und treuem Gedenken.“		JOHANN ADAM LABSIK, proboszcz (†25.06.1915 r.) „... zasnął w Panu 25.06.1915 r. Niemieccy żołnierze zanieśli jego doczesne szczątki do grobu, chowając je obok swoich współtwarzyszy, których żegnał jeszcze sam proboszcz. Przejmującą mowę pogrzebową wygłosił niemiecki duchowny polowy VINCENT. Tak oto spoczywa ten, który w życiu swym wiele przeszedł, obok swego poprzednika, proboszcza GUSTAVA KIRNERA (*1828...†1902).“ „A stare drzewa podleskiego cmentarza nucą pieśni o wdzięczności i wiernej pamięci.“
Fotos / fotografie: Gmina Lubaczów (01.2014)	Napis / Inschrift † Hier ruht in Gott Johann Adam Labsik evang. Pfarrer geb. 22.12.1846 gest. 25.06.1915 Gott hat die Welt überwunden	HEINRICH CERWENZEL * 1886 in Knihinice bei Iwano-Frankiwsk / Stanisław [UA] † 1917 in Zakopane [PL] Pfarrer in Jarosław / Jarosław 1913 – 1917, Administrator in Reichau ab Ende 07.1915 KARL SCHICK DER JÜNGERE * 1897 in Dobrzany / Dornfeld [UA] † 1945 in [PL] (auf der Flucht erschossen) Pfarrer in Jarosław / Jarosław 1924 – 1943, Administrator in Reichau 1928 – 1937, Senior in Jarosław 1936 – 1943	CERWENZEL Zdjęcie / Foto: Zeitweiser 10 (1918), Seite 37
			SCHICK 1932 Zdjęcie: zbory dr. Ibena

Trauergedenkfeier 1917

Quelle: Evangelisches Gemeindeblatt 14 (1917) Nr. 15, Seite 262f. vom 01.08.1917, Auszug

Źródło: Ewangelickie Pismo Kościelne 14 (1917 r.) nr 15, strona 262 i następne z dn. 01.08.1917 r., wyciąg

„Reichau (Gedenkfeier).

Am 25.06.1917 jährte sich zum zweiten Mal der Tag, da der um seine Gemeinde hochverdiente Pfarrer JOHANN ADAM LABSIK heimgegangen ist zur letzten Ruhe. – Da erinnerten wir uns alle wieder des Schriftwortes „Gedenket an eure Lehrer, die euch das Wort Gottes gesagt haben!“ (Hebräer 13, 7) Da sahen wir im Geiste ihn wieder Gestalt gewinnen vor uns, sahen wieder seinen Mut, seine Entschlossenheit, die ihn nicht zurückschrecken ließen, trotz des drohenden Russeneinfalles (ab 12.09.1914) ist er bei uns geblieben. Und „er“ betete, betete für uns alle.

Von solchen Gedanken bewegt, zogen wir denn am 25.06.1917 mit unserem neuen Pfarrer ANTON PÖSCHL zum Grabe des teuren Toten, mit dem so viele freudige und traurige Ereignisse uns fest verbunden haben. Erst das gesprochene und gesungene Wort dortselbst ließen uns die große Bedeutung unseres Ganges vollkommen erkennen. – Nun ruhen frische Blumen, frische Kränze an dem heiligen Ort.“

BARBARA URSEL (1846 – 1933): Trauerfeier

Quelle: Evangelisches Gemeindeblatt 30 (1933) Nr. 4, Seite 48 vom 20.04.1933, Auszug

Źródło: Ewangelickie Pismo Kościelne 30 (1933 r.) nr 4 strona 48 z dn. 20.04.1933 r., wyciąg

„Reichau (Todesfall).

Am 31.03.1933 starb hier das älteste Gemeindeglied, Frau BARBARA URSEL, geborene Walker. Am 07.11.1846 in Reichau Nr. 4 geboren erreichte sie das seltene Alter von 88 Jahren. Ihr Ehemann, JOHANN GEORG URSEL, aus der Gemeinde Rehberg [UA] hat am 25.02.1862 eingehiratet. Sie verlebten 62 Jahre, hatten 12 Kinder, 7 Söhne und 5 Töchter, davon sind 2 in Polen, 2 in Rumänien, 2 in Kanada und 1 Tochter in der Slowakei ansässig. Die Enkel und Urenkel waren über 70.

Die Verstorbene und ihre Familie haben eine große Achtung und Wertschätzung erfahren. Sie hatte an allen Verhältnissen des mühevollen Wirtschaftslebens beratenden und fürsorgenden Anteil. Das betraf nicht nur die Gemeinde Reichau sondern auch die ganze Umgebung.

Aus allen Gemeinden des Pfarramtes Reichau und den andersgläubigen Ortschaften kamen die Menschen am 02.04.1933 zu ihrer feierlichen Bestattung. Zahlreich vertretende Polen und Ruthenen veranlaßten Pfarrer KARL SCHICK aus Jaroslau vor dem Trauerhause eine Rede in polnischer Sprache zu halten. In der Kirche und am Grabe tiefempfundene, würdigende Schrifttexte in deutscher Sprache. Die Jugend sang auf dem Friedhof das Lied „Wo findet die Seele die Heimat die Ruh?“

BARBARA und
JOHANN GEORG URSEL

Zdjęcie: Zbiory DR. IBENA; Zdjęcie: EMIL TEINER, Jarosław

ANTON PÖSCHL

* 1891 in Steinach (Thüringen) [D]
† ??
Pfarrer in Reichau 1916 – 1919

Uroczystość wspomnienia 1917 r.

„Reichau (Uroczystość wspomnienia).

Dnia 25.06.1917 r. przypadła druga rocznica śmierci proboszcza JOHANNA ADAMA LABSIKA, tak zasłużonego dla naszej wspólnoty. Przypomnieliśmy sobie wówczas biblijne słowa: "Pamiętajcie o nauczycielach waszych, którzy przekazali wam Słowo Boże" (hebr. 13,7). Wtedy ujrzeliśmy w duszach jego postać ponownie, jego odwagę i zdecydowanie, które mimo grożącego najazdu rosyjskiego pozwoliły mu wytrwać (od 12.09.1914 r.) pozostawać z nami i modlić się, modlił, za nas wszystkich.

Przejęci takimi myślami przeszliśmy dnia 25.06.1917 wraz z naszym nowym proboszczem ANTONEM PÖSCHLEM nad grób naszego ukochanego zmarłego, z którym łączyło nas tyle wydarzeń, tak tych radosnych, jak i tych smutnych. Dopiero słowa mówione, jak i wyśpiewane pozwoliły nam poznać wielkość naszego przemarszu tamże. – Teraz owo święte miejsce zdobią świeże kwiaty, świeże wieńce.“

BARBARA URSEL (1846 – 1933): Uroczystość pogrzebową

BARBARA URSEL, geborene Walker

* 07.11.1846 in Reichau Nr. 4
† 31.03.1933 in Reichau
□ 02.04.1933 in Reichau

„Reichau (zgon).

Dnia 31.03.1933 zmarła tutaj najstarsza mieszkańców gminy, pani BARBARA URSEL, z domu Walker. Urodzona 07.11.1846 r. w Reichau, dożyła 88 lat. Jej mąż, JOHANN GEORG URSEL z gminy Rehberg / Pyszówka [UA], wziął z nią ślub 25.02.1862 r. Przeżyli wspólnie 62 lata, doczekawszy się 12 dzieci, 7 synów i 5 córek, z czego dwójka żyje w Polsce, dwoje w Rumunii, dwoje w Kanadzie i jedna córka na Słowacji. Wnuków i prawnuków było ponad 70.

Zmarła i jej rodzina cieszyły się wielkim poważaniem i szacunkiem. Zmarła brała czynny udział we wszystkich aspektach trudnego życia na gospodarstwie, służąc radą i pomocą. I dotyczyło to nie tylko gminy Reichau, lecz i całej okolicy.

Ze wszystkich gmin parafii Reichau i miejscowości o innych konfesjach przybyli okoliczni mieszkańcy w dniu 02.04.1933 r. aby wziąć udział w ceremonii pogrzebowej. Licznie zgromadzeni Polacy i Rusini poprosili proboszcza KARLA SCHICK z Jarosławia o wygłoszenie mowy okolicznościowej w języku polskim. W kościele i na grobie przejmujące, pełne czci sentencje w języku niemieckim. Młodzież odśpiewała na cmentarzu pieśń: „Gdzie dusza odnajdzie swój pokój, swój dom?“

Fotos / fotografie:

links Ehepaar BARBARA und JOHANN GEORG URSEL und Kinder

rechts Witwe ELISABETH URSEL, geborene Wolfer (*1889 in Einsingen [UA] ... †1970 in Bevensen [D]) mit Kindern, Aufnahme nach 07.03.1928

Zdjęcie: Zbiory DR. IBENA

	JOHANN SCHICK SENIOR (1868 – 1935): Trauerfeier		JOHANN SCHICK SENIOR (1868 – 1935): Uroczystość pogrzebową
Quelle: Evangelisches Gemeindeblatt 32 (1935), Nr. 11, Seite 162f. vom 20.11.1935, Auszug Źródło: Ewangelickie Pismo Kościelne 32 (1935 r.) nr 11 strona 162 i następne z dn. 20.11.1935 r., wyciąg	„Reichau (Todesfall). Am 13.10.1935 ist JOHANN SCHICK SEN. nach langem und schwerem Leiden im Alter von 68 Jahren verstorben. Seine Familie und die ganze Gemeinde trauert um ihren wertvollen Mitarbeiter und Mitkämpfer. Er war 38 Jahre lang Presbyter und 14 Jahre lang Kurator. In der schwersten Zeit hat er sich mit ganzer Seele für die Kirche, Schule und die Belange der Gemeinde eingesetzt. Der Verstorbene wurde sehr geehrt und geschätzt. Zur feierlichen Bestattung am 15.10.1935 gab es eine zahlreiche Beteiligung aus allen Gemeinden des Pfarrsprengels. Auch aus den benachbarten andersgläubigen Ortschaften eilten die Menschen herbei. Durch seine Kenntnisse und Hilfe bei Haustierkrankheiten bekam er besondere Hochschätzung. Der Verstorbene wurde von Pfarrer KARL SCHICK, Jaroslau, und mit dem mehrstimmigen Gesang der Jugend bestattet.“ Kurator: bestellter Aufseher über die evangelische Privatvolksschule, hier: in Reichau. Der Kurator ist ein nicht ordiniertes Pfarrvertreter oder Vertreter anderer administrativer Einheiten in der protestantischen Kirche.	JOHANN SCHICK SEN.: * 29.01.1868 in Zalesie Starosielskie † 13.10.1935 in Reichau Nr. 8 ☒ 15.10.1935 in Reichau	„Reichau (zgon). Dnia 13.10.1935 r. po długiej i ciężkiej chorobie zmarł w wieku 68 lat JOHANN SCHICK SENIOR. Jego rodzina i cała gmina oplakuje cennego współpracownika i towarzysza walk. Przez 38 lat pełnił on funkcję proboszcza, a przez 14 lat kuratora. W najtrudniejszych czasach był on całym sercem zaangażowany w sprawy kościoła, szkoły i interesów gminy. Zmarłego otaczano wielką czcią i szacunkiem. Na uroczystość pogrzebową przybyły tłumy ze wszystkich gmin parafii. Przybyła także ludność z sąsiednich miejscowości o innych konfesjach. Szczególnym szacunkiem cieszył się on ze względu na znajomość schorzeń weterynaryjnych i udzielanej w tychże kwestiach pomocy. Zmarłego pożegnał proboszcz KARL SCHICK z Jarosławia, przy akompaniamencie pieśni zebranej młodzieży.“ Kurator: delegowany nadzorca ewangelickiej prywatnej szkoły ludowej, tu w Reichau. Kuratorem jest także nieordynowany przedstawiciel parafii lub innych jednostek administracyjnych niektórych kościołów protestanckich.
	JOHANN URSEL (1895 – 1939): Trauerfeier		JOHANN URSEL (1895 – 1939): Uroczystość pogrzebową
Quelle: Evangelisches Gemeindeblatt 36 (1939), Nr. 8, Seite 103 vom 20.08.1939, Auszug Źródło: Ewangelickie Pismo Kościelne 36 (1939 r.) nr 8 strona 103 z dn. 20.08.1939 r., wyciąg	„Reichau – Podlesie (Todesfall). Am 01.08.1939 starb in Reichau – Podlesie plötzlich der Landwirt JOHANN URSEL im Alter von 44 Jahren. Er erbte von seinem Vater JAKOB URSEL die Landwirtschaft Haus Nr. 4 und war mit SOPHIE SCHICK aus Reichau verheiratet. Seit vielen Jahren arbeitete er im Presbyterium und verwaltete das Amt des Kurators. Sein großes Bestreben galt dem Erhalt der evangelischen Privatvolksschule. Er war Mitglied des Schiedgerichtes in der Bezirksstadt Lubaczów und wurde auch in den Bezirksausschuß berufen. Längere Zeit war er Gemeinderat der Sammelgemeinde Lisie Jamy, zu welcher auch Reichau gehörte. JOHANN URSEL hatte bei den staatlichen Behörden ein hohes Ansehen. Er war allen Menschen ein Berater und Helfer. Jeder Mensch ohne Rücksicht auf Sprache und Glauben war für ihn seiner Nächster und Bruder. Mit seinem umfassenden Wissen und der großen Lebenserfahrung wußte er Rat und Hilfe für jedermann. Am 01.08.1939 starb er mit nur 44 Jahren an den Folgen einer Blutvergiftung. Eine Menschenmenge von vielen Hunderten, Deutschen, Polen und Ukrainern, gaben ihm am 03.08.1939 das letzte Geleit. Im Trauerhause sprach Pastor KARL SCHICK aus Jarosław in polnischer Sprache und würdigte ihn als treuen evangelischen Christen und vorbildlichen Bürger. Der polnische Landwirt und Gemeinderat JAN KOSIOR, Reichau Nr. 5, sprach am Sarge und dankte für die langjährige Mitarbeit im Gemeinderat. Er nahm Abschied von dem Toten im Namen der polnischen Bevölkerung. In der Kirche sprach Pfarrer JOHANN STROHAL aus Einsingen / Diewiatir [UA] und betonte die wertvollen Eigenschaften des Verstorbenen. <i>Der Sarg wurde auf den Schultern von Deutschen und Polen gemeinsam auf den Friedhof getragen.“</i>	JOHANN URSEL * 15.12.1895 in Reichau Nr. 4 † 01.08.1939 in Jarosław ☒ 03.08.1939 in Reichau / Podlesie JAN KOSIOR * ?? † ?? JOHANN STROHAL * 1912 in Iwano-Frankiwsk / Stanisław [UA] † 1969 in Stuttgart [D], Pfarrer in Reichau-Einsingen 1937 – 1939	„Reichau – Podlesie (zgon). W dniu 01.08.1939 r. zmarł w Reichau – Podlesiu nagłą śmiercią gospodarz JOHANN URSEL w wieku 44 lat. Otrzymał on w spadku po swym ojcu JAKOBIE URSEL gospodarstwo rolne, posiadłość dom nr 4, żonaty z SOPHIE SCHICK z Reichau. Od wielu lat pracował w prezbiterium i sprawował funkcję kuratora. Mocno zaangażowany w utrzymanie ewangelickiej prywatnej szkoły ludowej. Był on nadto członkiem sądu arbitrażowego w mieście powiatowym Lubaczów i gremium powiatowego. Przez długi okres czasu był on także radnym zbiorczej gminy Lisie Jamy, w skład której wchodziło również Reichau. JOHANN URSEL cieszył się wśród państwowych instytucji wysokim uznaniem. Był dla wszystkich doradcą i pomocnikiem. Każdego człowieka, bez względu na jego wiarę i język uważał za swego bliźniego i brata. Dzięki swej bogatej wiedzy i doświadczeniu żywciowemu służył każdemu radą i pomocą. W dniu 01.08.1939 zmarł w wieku zaledwie 44 lat na skutek powikłań sepsy. Licznie zebrana społeczność, złożona z setek Niemców, Polaków i Ukraińców odprowadziła go na miejsce wiecznego spoczynku dnia 03.08.1939 r. W domu żałoby przemawiał po polsku pastor KARL SCHICK z Jarosławia i uczcił pamięć zmarłego jako wiernego ewangelika i wzorowego obywatela. Polski gospodarz i radny gminy JAN KOSIOR, Reichau nr 5, przemawiał nad trumną, dziękując za długolatnią współpracę w radzie gminy. Pożegnał zmarłego w imieniu ludności polskiej. W kościele mowę wygłosił proboszcz JOHANN STROHAL z Einsingen / Diewiatir [UA], podkreślając cenne cechy charakteru zmarłego. <i>Trumnę na cmentarz niesli wspólnie na ramionach Niemcy i Polacy“</i>

Zdjęcie: Zbiory DR. IBENA

„Mein Baschne“ / „Moja Baszne“

„Das deutsche Dorf hieß Reichau, aber alle Leute in und um das Dorf haben Baschne gesagt. Das war der Name der polnischen Attinenzgemeinde Basznia.“

„Ta niemiecka wioska nazywała się Reichau, ale wszyscy mieszkańcy w wiosce jak i w okolicy nazywali ją »Baszne«. To była nazwa gminy zbiorczej Basznia.“

Quelle / Źródło:

F. SOMMER. – In: Heiliges Band 16 (1960), Nr. 8, Seite 4

JOHANN URSEL

* 15.12.1895 in Reichau Nr. 4
† 01.08.1939 in Jarosław

**✉ 03.08.1939 in
Reichau / Podlesie**

„Der Sarg wurde auf den Schultern von Deutschen und Polen gemeinsam auf den Friedhof getragen.“

Quelle: Evangelisches Gemeindeblatt 36 (1939), Nr. 8, Seite 103

Źródło: Ewangelickie Pismo Kościelne 36 (1939), nr 8, strona 103

„Trumnę na cmentarz nieśli wspólnie na ramionach Niemcy i Polacy.“

DZIEJE OSADY REICHAU

Die Geschichte der Siedlung Reichau

Osada Reichau (obecnie Podlesie) powstała w 1783 r. w ramach kolonizacji józefińskiej na lewym brzegu Smolinki w pobliżu Baszni Górznej i Huty Kryształowej. Założyły ją 17 rodzin wyznania luterańskiego pochodzących z terenu Rzeszy Niemieckiej, wśród których dominowali rolnicy. Użytkowali oni ponad 227 ha ziemi, na której uprawiali m.in.: pszenicę, żyto, jęczmień, owies, ziemniaki. Liczba ludności systematycznie rosła i w 1789 r. wynosiła 21 rodzin. W 1812 r. Reichau zamieszkiwało 109 osób, a w 1880 r. już 194 (w tym 9 Polaków, 15 Ukraińców, 170 Niemców).

W 1818 r. miejscowość wraz z wsiami Basznią i Hutą Kryształową nabył na licytacji Egidiusz hr. Pawłowski. W okresie późniejszym właścicielką majątku ziemskiego w Reichau była Maria Drohojowska, a od 1932 r. Agenor Gołuchowski.

Od 1838 r. miejscowi protestanci mieli swój zbor parafialny, podlegający superintendenturze lwowskiej. W 1875 r. pastoratowi temu podlegały kolonie i miejscowości: Eisingen, Lindenau, Deutschbach, Deutsch Smolin, Felsendorf, Oleszyce, Rehberg (Pyszówka koło Krakowca). Parafia liczyła wówczas 1155 wiernych. W 1856 r. w Reichau wybudowano drewniany dom modlitwy. Reprezentuje on mieszankę stylów architektonicznych, z elementami neogotyku i klasycyzmu. W tym samym roku obok świątyni wznieziono rozległą pastorówkę. Osadnicy niemieccy mieli również własną szkołę.

Pod koniec XIX w. Niemcy z Reichau zaczęli emigrować do Ameryki Północnej. Gospodarstwa po nich kupowali Polacy i Ukraińcy. Ludność niemiecka ulegała coraz większej asymilacji. W okresie II Rzeczypospolitej, według danych z 1921 r., w miejscowości mieszkało 45 osób narodowości niemieckiej. Pod koniec lat 30. XX w. niemiecką nazwę osady zastąpiono polską – Podlesie. Po wytyczeniu granicy niemiecko – sowieckiej jesienią 1939 r. Podlesie znalazło się po stronie sowieckiej. W 1940 r. w ramach niemieckiej akcji przesiedleńczej „Heim ins Reich“ („Powrót do Rzeszy“) ostatni Niemcy z miejscowości wyjechali do III Rzeszy, pozostawiając kaplicę i pastorówkę do użytku kościelowi rzymskokatolickiemu.

Część rodzin, których przodkowie zakładali osadę Reichau, dawno już zasymilowały się z ludnością polską i żyją wśród niej do dnia dzisiejszego. O ich pochodzeniu świadczą tylko niemieckie nazwiska używane obecnie w formie spolszczonej. Po zakończeniu II wojny światowej w Podlesiu osiedlała się wyłącznie ludność polska, która objęła gospodarstwa po rodzinach dawnych osadników niemieckich. Według danych z września 2014 r. miejscowość obejmuje powierzchnię 278,81 ha; zamieszkuje ją 62 osoby. ■

Die Siedlung Reichau (derzeit Podlesie) wurde im Jahr 1783 während der josephinischen Kolonisation auf dem linken Ufer des Flusses Smolinka in der Nähe des Dorfes Basznia Góra und Huta Kryształowa errichtet. Sie wurde von 17 lutherischen Familien aus dem Gebiet des Deutschen Reiches gegründet, unter denen die Bauern einen Großteil bildeten. Sie haben über 227 Hektar Land genutzt, auf dem sie u.a. Weizen, Roggen, Gerste, Hafer, Kartoffeln anbauten. Die Bevölkerungszahl wuchs stetig und im Jahr 1789 betrug sie 21 Familien. 1812 wurde Reichau von 109 Personen, und 1880 bereits von 194 Personen (darunter 9 Polen, 15 Ukrainer, 170 Deutsche) bewohnt.

1818 wurde dieser Ort mit Dörfern Basznia und Huta Kryształowa auf einer Auktion von dem Graf Egidiusz Pawłowski erworben. Später war Maria Drohojowska die Besitzerin des Grundstücks in Reichau, und seit 1932 gehörte es zu Agenor Gołuchowski.

Seit 1838 hatten die einheimischen Protestanten hier ihre Pfarrkirche, die der Lemberger Superintendenten unterlag. 1875 unterlagen diesem Pfarramt folgende Kolonien und Städte: Eisingen, Lindenau, Deutschbach, Deutsch Smolin, Felsendorf, Oleszyce, Rehberg (Pyszówka bei Krakowec). Die Pfarrei hatte damals 1.155 Gläubigen. 1856 wurde das hölzerne Bethaus in Reichau erbaut. Es stellt eine Mischung von Baustilen, mit Elementen der Neugotik und Klassik dar. Im gleichen Jahr wurde neben dem Gotteshaus ein riesiges Pfarrhaus errichtet. Die deutschen Siedler hatten auch ihre eigene Schule.

Ende des 19. Jahrhunderts begannen die Deutschen aus Reichau nach Nordamerika auszuwandern. Ihre zurückgelassenen Bauernhöfe wurden von Polen und Ukrainern gekauft. Die deutsche Bevölkerung assimilierte sich immer mehr. In der Zeit der Zweiten Polnischen Republik wurde der Ort laut den Angaben aus dem Jahr 1921 von 45 Personen deutscher Nationalität bewohnt. Ende der 30er Jahre wurde der deutsche Name der Siedlung in den polnischen Namen – Podlesie umbenannt. Nach der Bestimmung der polnisch-sowjetischen Grenze im Herbst 1939 befand sich Podlesie auf der sowjetischen Seite. Im Rahmen der deutschen Umsiedlungsaktion „Heim ins Reich“ („Zurück ins Reich“) kamen die letzten Deutschen aus dem Ort im Jahr 1940 in das Dritte Reich, so dass die Kapelle und das Pfarrhaus zur Nutzung der römisch-katholischen Kirche überlassen wurde.

Einige Familien, deren Vorfahren die Siedlung Reichau gegründet hatten, assimilierten sich längst mit der polnischen Bevölkerung und leben unter ihnen bis heute. Ihre Herkunft lassen nur deutsche Namen vermuten, die derzeit in polonisierter Form verwendet werden. Nach dem Ende des Zweiten Weltkriegs siedelte sich ausschließlich die polnische Bevölkerung in Podlesie an, die die Bauernhöfe nach den Familien der ehemaligen deutschen Siedler übernahm. Laut den Angaben von September 2014 nimmt der Ort eine Fläche von 278,81 ha ein; die Bevölkerungszahl beträgt 62 Personen. ■

autor JANUSZ MAZUR

KAMIENNE *relikty* STEINERNE RELIKTE

Wartystycznej spuściznie bruśnieńskiego ośrodka kamieniarskiego, którego wyroby można śmiało uznać za najbardziej charakterystyczny element pejzażu kulturowego ziemi lubaczowskiej, wyróżnia się niewątpliwie fenomen ewangelickiej sztuki nagrobnej.

Plastyka ta pojawiła się w okolicach Lubaczowa na początku XIX wieku. Była bezpośrednim efektem niemieckiej akcji kolonizacyjnej zainicjowanej po pierwszym rozbiorze Polski na terenach zajętych przez Austrię. Kontekst polityczny tego przedsięwzięcia osadniczego, podjętego w okresie upadku I Rzeczypospolitej, posiadał więc u swych korzeni negatywne odniesienia. Jednak z perspektywy losów całych grup, czy poszczególnych rodzin osadników, których pięć pokoleń w ciągu prawie 150 lat wrosło w ziemię lubaczowską, wyraźnie widoczny jest ich wkład do ogólnego dziedzictwa kulturowego i gospodarczego.

Ewangelicka sztuka nagrobna najlepiej reprezentowana jest na cmentarzu w Podlesiu (d. Reichau). Jest to największe w okolicach Lubaczowa skupisko zabytkowych nagrobków kolonistów niemieckich. Do naszych czasów zachowało się nieco ponad 100 tego typu obiektów. Najstarsze z nich datowane są na początek XIX wieku, najmłodsze z okresu międzywojennego. W zdecydowanej większości wykute zostały w kamieniu roztoczań-

Erzeugnisse von dem Steinmetzzentrum in Brusno wurden zum Merkmal der kulturellen Landschaft in der Gegend von Lubaczów. Darunter fällt besonders die evangelische Grabsteinkunst auf.

Die Plastik erschien am Anfang des 19. Jh. in der Umgebung von Lubaczów. Es war eine direkte Folge der deutschen Kolonisierung, die nach der ersten Teilung Polens auf dem von Österreich besetzten Gebiet zustande kam. Politisch gesehen rief die Aktion dadurch negative Assoziationen hervor. Doch im Laufe der Zeit wurde der kulturelle und wirtschaftliche Beitrag von fünf Siedlergenerationen immer mehr sichtbar.

Die evangelische Grabsteinkunst kommt besonders auf dem Friedhof in Podlesie (deutsch Reichau) zum Vorschein. In der Lubaczower Gegend ist es die größte Sammlung von Grabsteinen der deutschen Siedler. Davon wurden über 100 bis heute erhalten. Die ältesten stammen aus dem Anfang des 19. Jh., die jüngsten aus der Zwischenkriegszeit. Die meisten wurden in dem Stein aus Roztocze gehauen, dem fein- und grobkörnigen Kalkstein der Meeresabstammung aus dem Kalksteinflöz in Brusno Stare. Die Tatsache zeugt von der Adaptation der Siedler an hiesige Bedingungen.

Auch die äußerliche Gestalt der ältesten Grabsteine wurde fast hundertprozentige Nachahmung deren, die in der

skim – grubo- i drobnoziarnistym wapienie pochodzące morskie z pokładów w Bruśnie Starym. Już sam fakt wykorzystania lokalnego surowca i umiejętności bruśnieńskich kamieniarzy świadczy o adaptacji osadników do zastanych warunków.

Także rozwiązania formalne najstarszych zachowanych nagrobków są niemal wierną kopią pomników występujących na cmentarzach katolickich, zakładanych na przełomie XVIII i XIX wieku na potrzeby rodzinnej, polsko-ruskiej społeczności. Krzyż datowany na 1808 rok wykuty został jeszcze w twardym wapienie litotamniowym i posiada charakterystyczny kształt właściwy sztuce wschodniochrześcijańskiej: szerokie, lekko zaokrąglone ramię górne i nieco mniejsze ramiona boczne. Całość osadzona jest pośrodku ovalnej płyty, ustawionej poprzecznie w stosunku do płaszczyzny krzyża. Podobne rozwiązanie zastosowano w pięciu innych wcześniejszych nagrobkach ewangelickich, datowanych na lata 20. i 30. XIX wieku. Co ciekawe literactwo niemieckojęzycznych napisów wykutych na licach tych krzyży posiada pewne elementy zaczerpnięte z alfabetu starocerkiewnosłowiańskiego. Potwierdza to fakt wykonywania tych nagrobków przez lokalnych, przeważnie ruskich kamieniarzy.

Obok charakterystycznych krzyży, które można zaliczyć do typu „maltańskiego” w północnej części cmentarza w Podlesiu zachował się pełen monumentalnej prostoty nagrobek w formie steli o szerszym półkolistym zwieńczeniu. Analogicznie do najstarszych krzyży nagrobek ten ustanowiony jest pośrodku ovalnej płyty, której istnienie zostało ujawnione podczas ubiegłorocznych prac konserwatorskich. Ten w pełni oryginalny zabytek posiada kilka odpowiedników na dwóch pozostałych cmentarzach ewangelickich w okolicach Lubaczowa, zlokalizowanych w Nowym Bruśnie i Dąbkowie. Te nietypowe i rzadkie na lokalnym gruncie kulturowym nagrobki według przypuszczeń Damiana F. Nowaka, mogą być związane z pochówkami kalwinów znanych ze swojej surowości i rygoryzmu religijnego.

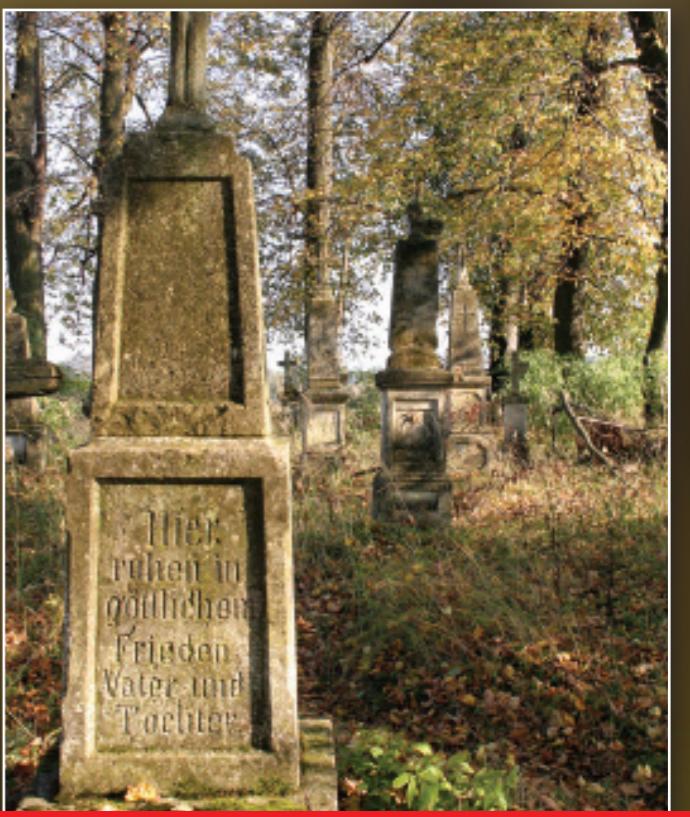
Z połowy XIX stulecia znanych jest już kilkanaście nagrobków. Kontynuują one formę krzyży z poprzedniego okresu, z tą różnicą że forma ramion przybiera bardziej klasyczną, proste formy, bliższe już sztuce zachodniochrześcijańskiej. Także podstawa zauważa się do obrysu starannie wykutych kwadratów, co zwiastuje już późniejsze rozwiązania. Bardziej profesjonalnie wykowane są także napisy. Pojawia się nawiązanie do rozpowszechnionego w kręgu kultury niemieckiej pisma postgotyckiego (szwabacha, fraktura). W tym kontekście ciekawie prezentuje się nagrobek z 1862 roku, który łączy formę typowego, krzyża bruśnieńskiego z dekoracyjnym literactwem niemieckim.

Tendencje asymilacyjne w ewangelickiej plastycie nagrobnej najlepiej uwidocznili się w końcu XIX i na początku XX wieku, w okresie największego rozwoju kamieniarstwa bruśnieńskiego, utrzymującego się ciągle jeszcze w kanonach sztuki ludowej. Na cmentarzu w Podlesiu upowszechnił się wówczas typ trójdzielnego nagrobka, złożonego ze stopniowanej podstawy, prostopadłościennego cokołu i zwieńczenia w postaci krzyża. W porównaniu z poprzednim okresem znaczemu zmniejszeniu uległy krzyże, a rozbudowana została część cokołowa zaopatrzoną w profilowane wnęki na wykowane lub malowane ►

Wende des 18. und 19. Jahrhunderts auf den katholischen Friedhöfen für die polnisch-ukrainische Gesellschaft gemacht wurden. Ein Kreuz mit dem Datum 1808 wurde in einer besonders harten Kalksteinart gehauen und ist äußerlich charakteristisch für ostchristliche Kunst: der breite, leicht abgerundete obere Arm und kleinere seitliche Arme. Es ist inmitten einer ovalen Platte eingesetzt, die dem Kreuz quer liegt. Ähnliche Bauart ist auf anderen fünf evangelischen Grabsteinen aus dem Anfang des 19. Jh. zu sehen. Manche von den Buchstaben, mit denen die Kreuze beschriftet wurden, sind der altkirchslavischen Schrift ähnlich. Dadurch wird die Tatsache bestätigt, dass sie von lokalen, meistens ukrainischen Steinmetzen gemacht wurden.

Außer den charakteristischen Kreuzen, die zur maltesischen Art gehören, wurde im Nordteil vom Friedhof in Podlesie ein Grabstein in Form von einer Stele erhalten, die oben etwas breiter ist. Analogisch zu den ältesten Grabsteinen befindet sich auch hier ein Kreuz inmitten einer Platte, die letztes Jahr während Renovierungsarbeiten entdeckt wurde. In der Gegend gibt es auch ein paar ähnliche Grabsteine, die auf den evangelischen Friedhöfen in Nowe Brusno und Dąbków zu sehen sind. Nach Damian F. Nowak können die für diese Gegend untypischen und seltenen Grabsteine mit Bestattung von Calvinisten verbunden sein, die durch ihre Sittenstreng und religiöse Rigorosität bekannt waren.

Aus der Hälfte des 19. Jh. sind schon über zehn Grabsteine bekannt. Da wird die Form der Kreuze aus der vorherigen Zeitperiode fortgesetzt, sie werden aber etwas einfacher und klassischer - der westchristlichen Kunst ähnlich. Der genau gemachte Fuß wird quadratisch, da kann man die späteren Lösungen vorahnern. Inschriften werden mehr professionell gefertigt. Es tauchen Ähnlichkeiten mit postgotischen Schriften auf. Ein Beispiel dafür ist ein Grabstein aus dem Jahr 1862, wo man ein typisches Kreuz aus Brusno mit deutscher Zierschrift verband. ►

inskrypcje. Całość wieńczyły gzymsy lub trójkątne szczyty, które wyraźnie nawiązywały do stylów historycznych. W odróżnieniu od katolickich nagrobków ewangelickie krzyże nie posiadały jednak płaskorzeźbionej sylwetki Ukrzyżowanego, czy tak popularnych w ośrodku bruśnieńskim postaci dwóch Marii u podstawy krzyża. Adaptowano tylko pewne detale dekoracyjne, a jednocześnie symboliczne, takie jak: rozety, wicie roślinne, czy przewiązane przez krzyż chusty.

Popularne stały się również nagrobki w formie obelisków, reprezentujące już rzemieślniczy poziom wykonawczy. Do okresu międzywojennego przeszły one tradycyjną plastykę ludową. Artysti nadali im charakterystyczną formę wieńcząc obeliski dodatkowo krzyżami. Smukłe sylwetki tych nagrobków dominują obecnie w ogólnym widoku cmentarza, nadając mu charakter raczej małomiasteczkowy niż wiejski. Obeliskom wykonanym przez bardziej wyspecjalizowanych rzemieślników z ośrodka bruśnieńskiego, towarzyszyły również nagrobki sprowadzone z okolicznych, profesjonalnych zakładów kamieniar skich. Obecnie zachował się pojedynczy, granitowy obelisk wykonany na początku XX wieku przez jeden z warsztatów jarosławskich.

Można także przypuszczać, że mniej zamożni niemieccy mieszkańcy Podlesia upamiętniali mogły swoich bliskich prostymi krzyżami drewnianymi. Z powodu nietrwałości materiału obecnie zachował się tylko jeden z takich nagrobków. W przeszłości, analogicznie do okolicznych cmentarzy wiejskich, z pewnością było ich więcej.

Ewangelicka plastyka nagrobna zachowana na cmentarzu w Podlesiu odpowiada więc w pewnym względzie procesom społecznym zachodzącym wśród niemieckich mieszkańców okolic Lubaczowa. Przy całej swej odrębności kulturowej, językowej i religijnej, potrafili oni adaptować rozwiązania formalne lokalnej sztuki nagrobnej, nadając jej sobie właściwy wyraz. ■

Assimilationstendenzen sind am besten an den evangelischen Grabsteinen zu sehen, die aus dem Ende 19 Jh. und Anfang des 20 Jh. stammen. Es war die Blütezeit der Steinmetzkunst in Brusno, die immer noch auf der Volkskunst basierte. Damals verbreitete sich auf dem Friedhof in Podlesie eine dreiteilige Art von Grabsteinen, die aus einem gestuften Fuß, einem Quadersockel und einem Kreuz bestanden. Im Vergleich zu der vorherigen Zeitperiode wurde das Kreuz kleiner, und der Sockel mit Nischen für gehauene oder gemalte Inschriften ausgebaut. Anders als bei katholischen Grabsteinen besaßen evangelische Kreuze weder Silhouette von dem Gekreuzigten noch in Brusno so beliebte zwei Marias Gestalten am Fuß. Man adaptierte nur manche dekorative und zugleich symbolische Motive, z.B. Rosetten, pflanzliche Ranken oder ums Kreuz verbundene Tücher.

Immer populärer wurden Grabsteine in der Form von Obelisken, die das handwerkliche Fertigungsniveau darstellten. Bis Zwischenkriegszeit verdrängten sie die traditionelle Volkskunst. Künstler versahen Obelisken mit einem Kreuz, wodurch sie sehr charakteristisch wurden. Schlanke Obelisken nehmen auf dem Friedhof Oberhand und verleihen ihm eher kleinstädtischen als ländlichen Charakter. Von den mehr spezialisierten Handwerker aus Brusno gefertigte Obelisken wurden von Grabsteinen begleitet, die aus den nah gelegenen professionellen Steinmetzbetrieben geholt wurden. Zur Zeit gibt es nur einen Granitobelisken, der aus einer Werkstatt in Jarosław stammt.

Man kann vermuten, dass die Einwohner von Podlesie, die es sich nicht leisten konnten, schmückten Gräber von Angehörigen mit einfachen Holzkreuzen. Da der Stoff nicht haltbar ist, befindet sich hier nur einer solcher Grabsteine. Früher musste es analogisch zu ländlichen Friedhöfen mehr davon geben.

Auf dem Friedhof in Podlesie erhaltene evangelische Steingrabplastik entspricht in mancher Hinsicht gesellschaftlichen Veränderungen, die unter Bevölkerung von der Lubaczower Gegend vorkamen. Obwohl sie kulturell, sprachlich und religiös verschieden war, wusste sie doch die Grabsteinkunst auf eigene Art zu adaptieren, um ihr ihren eigenen Ausdruck zu verleihen. ■

autor SZYMON MODRZEJEWSKI

PODLESIE - POZORNA PUSTKA

Podlesie - scheinbare Einöde

„Cmentarze pełne są ludzi, bez których świat nie mógłby istnieć”, powiedzenie to zapisał podróżujący po Irlandii w latach 50. XX w. niemiecki pisarz, Heinrich Böll. Oddaje ono nie tylko moje intencje, ale także wszystkich innych osób zaangażowanych w dbałość o sztukę sepulkralną, ale i pamięć. Po ludziach, wszystko jedno jakich kultur, narodowości czy religii, zawsze zostaje cmentarz, a w nim, jakże często na kamieniach, zapisana historia lokalna, a tym samym bezcenna, bo niepowtarzalna. Trudno przejść obojętnie wobec niej, mimo, że wie lu nie widzi w niej nic cennego.

Do tych pierwszych bez wątpienia należy wójt Gminy Lubaczów, Wiesław Kapel, co wyróżnia go wśród setek piastujących podobną funkcję. Zapewne dlatego bez wahania przyjąłem propozycję, aby wykonać remont konserwatorski 85 nagrobków niemieckich na cmentarzu ewangelickim w Reichau, czyli dzisiejszym Podlesiu. Mimo, że pozornie po tamtejszych Niemcach została pustka, to właśnie rzecznego cmentarza jest niezwykłym rejestrum ich ponad 150. letniej obecności tam. Cmentarz ów zastaliśmy w stanie złym, omszałe nagrobki, często spękane, odchylające się od pionu, często powalone... tak wyglądają setki, żeby nie rzec tysiące cmentarzy w Polsce.

Wskazane prace wykonałem wraz z zespołem liczącym 6 osób w VIII i IX 2013 r. Naszym zadaniem było przede wszystkim wydobycie elementów nagrobków z ziemi, oczyszczenie wszystkich części nagrobków z nawarstwień atmosferycznych oraz mikroorganizmów, ponowny montaż każdego nagrobka, a także ►

„Die Friedhöfe liegen voller Menschen, ohne die die Welt nicht leben konnte” – sagt eine der irischen Weisheiten, die der deutsche Schriftsteller Heinrich Böll während seines Aufenthalts in Irland in den 1950er Jahren notierte. Sie hilft nicht nur meine Gefühle, sondern auch Gefühle anderer Menschen, die sich am Erhalt der Grabmalkunst beteiligen, zum Ausdruck zu bringen. Nach den Menschen, egal welche Kultur, Nationalität oder Religion sie repräsentieren, bleibt immer ein Friedhof und damit ein Teil lokaler auf Grabsteinen geschriebene und dadurch einmalig unschätzbare Geschichte.

Trotz der großen Anzahl von Menschen, die solche Spuren der Geschichte wertlos finden, ist es schwer sie zu ignorieren. Ähnlicher Meinung war der Bürgermeister der Gemeinde Lubaczów, Wiesław Kapel, was ihn von Hunderten anderer Bürgermeister unterscheidet. Aus diesem Grund habe ich seinen Vorschlag zur Durchführung der Konservierungsarbeiten an 85 Grabstätten auf dem evangelischen Friedhof in Reichau, heute Podlesie, ohne Zögern angenommen. Obwohl nach der Umsiedlung der deutschen Familien scheinbare Einöde übriggeblieben ist, zeugt eben dieser Friedhof von ihrer über 150 Jahren langen Anwesenheit in diesem Ort.

Die Grabsteine waren im schlechten Zustand, moosbedeckt, voller Risse, schief und oft umgestürzt... so sehen Hunderte, wenn nicht Tausende von Friedhöfen in Polen aus. Die notwendigen Arbeiten habe ich im August und September 2013 mit einer Gruppe von sechs Personen durchgeführt. Zu unseren Aufgaben gehörten vor allem solche Tätigkeiten wie Auseinandernehmen der Grabsteine, ihre Reinigung und Konservierung mit speziellen Mitteln. Danach wurden die Teile wieder zusammengesetzt und auf neuem Fundament aufgestellt. Dort, wo es möglich war, haben wir auch aufgefundene Kreuz- oder Sockelteile zusammengesetzt. Während der Konservierungsarbeiten haben wir auch bisher ►

zespolenie zachowanych fragmentów, czy to krzyże czy cokołów. Każdy nagrobek finalnie został zabezpieczony przed rozwojem mikroorganizmów oraz zaimpregnowany. Rzecz jasna w trakcie prac natrafiliśmy na nagrobki nieznane do tej pory, w tym najstarszy bezspornie datowany, który pochodzi z 1808 r. Ostatecznie wyremontowaliśmy 107 nagrobków, a owa „nadwyżka” jest zasługą Stowarzyszenia Magurycz, które zajmuje się ochroną sztuki sepulkralnej od 28 lat na różnorodnych cmentarzach wyznaniowych w Polsce i na Ukrainie, ale i w innych krajach.

Bezspornie fakt zajęcia się pozabawionym opiekunów cmentarzem przez Urząd Gminy Lubaczów należy do rzadkości, podobnie jak nawiązana w tej materii współpraca z potomkami niemieckich mieszkańców Reichau. Wydarzenie to zasługuje na najwyższą uznanie i naśladownictwo. Jest też przykładem jak realnie dbać o wielokulturowe dziedzictwo, o którym tak wiele się mówi, a tak niewiele dla niego robi. ■

Wydawca:
Gmina Lubaczów
ul. Jasna 1, 37-600 Lubaczów
www.lubaczow.com.pl

Tłumaczenia:
Katarzyna Szutka, Ewy Hass
Aleksandra Mikucka,
Janusz Michalski, Artur Pachla

Skład i łamanie:
Artur Buk
www.abstudio.com.pl

Grafiki i ornamenty:
Aleksandra Kowaliszyn
Studio Manolka
studio.manolka@gmail.com

 unbekannte Grabsteine gefunden, was bei solchen Projekten oft passiert. Unter den Grabstätten gibt es eine, die auf das Jahr 1808 datiert. Insgesamt haben wir 107 Grabsteine renoviert, davon 22 Grabsteine als freiwilliges Engagement des Magurycz-Vereins, der sich seit 28 Jahren mit dem Schutz der Grabmalkunst auf Friedhöfen verschiedener Konfessionen nicht nur in Polen und in der Ukraine, sondern auch in anderen Ländern beschäftigt.

Die Tatsache, dass das Gemeindemit in Lubaczów den Friedhof in Podlesie in Pflege genommen hat, gehört zweifellos zur Ausnahme, ebenso wie die Aufnahme der Zusammenarbeit mit Nachkommen der deutschen Kolonisten. Ereignisse in dieser Art verdienen die höchste Anerkennung und Nachahmung. Sie geben auch ein Beispiel, wie das multikulturelle Erbe, über das so oft gesprochen und für das so wenig gemacht wird, gepflegt werden soll. ■